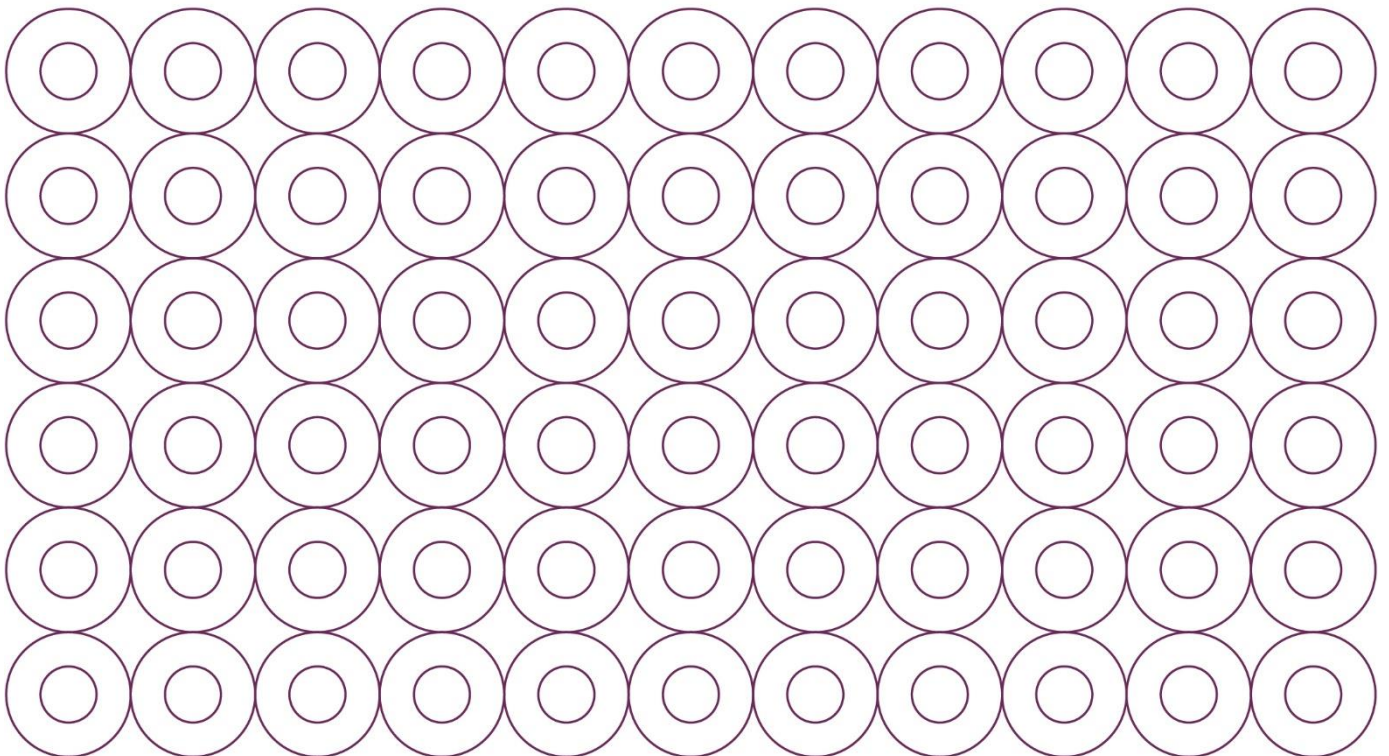




# Kunskapstappet inom svenska för invandrare

En intervjustudie med fem huvudmän som bedömt att det skett ett kunskapstapp med anledning av covid-19-pandemin



Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri  
PDF från Skolverkets webbplats:

[www.skolverket.se/publikationer](http://www.skolverket.se/publikationer)

ISSN: 1103-2421

ISRN: SKOLV-R-2022:14-SE

Skolverket, Stockholm 2022

# Förord

I den här rapporten presenteras resultat från en intervjustudie med rektorer och lärare hos fem huvudmän som i Skolverkets nationella enkätundersökning under hösten 2021, bedömde att det i stor utsträckning hade skett ett kunskapstapp inom kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (sfi) under pandemin. Rapporten ingår i regeringens uppdrag till Skolverket att utreda konsekvenserna av covid-19-pandemin för skolväsendet och fokuserar på kunskapstappet inom sfi. Studien som presenteras i rapporten har genomförts av Frida Andersson (uppdragsansvarig) och Irma Lejlic vid Skolverkets analysavdelning. Vi vill tacka alla rektorer och lärare som har deltagit i studien.

Solna, 20 september 2022

Peter Fredriksson  
Generaldirektör

Frida Andersson  
Undervisningsråd

# Innehåll

<b>Sammanfattning</b> .....	<b>6</b>
<b>1. Inledning</b> .....	<b>7</b>
<b>En majoritet av huvudmännen bedömde att det hade skett ett kunskapstapp inom sfi</b> .....	<b>7</b>
<b>Syftet är att få ökad insikt om och exempel på hur kunskapstappet har sett ut</b> .....	<b>7</b>
<b>Rekommendationer för komvux med anledning av pandemin</b> .....	<b>8</b>
<b>Om utbildningen inom sfi</b> .....	<b>9</b>
<b>Utvecklingen inom sfi på nationell nivå</b> .....	<b>11</b>
Andelen som gör avbrott är högre 2021 jämfört med 2019 .....	11
Andelen kursdeltagare med betyget F har inte ökat i någon större utsträckning under pandemin .....	12
Längden på sfi-kurserna har ökat under pandemin .....	12
<b>Utvecklingen i de fem kommunerna</b> .....	<b>12</b>
<b>Genomförande av intervjustudien</b> .....	<b>13</b>
<b>Rapportens disposition</b> .....	<b>14</b>
<b>2. Lärares och rektorers bild av kunskapstappet i fem kommuner som tidigare bedömt ett kunskapstapp</b> .....	<b>15</b>
<b>Förändringar för att kunna genomföra undervisning under pandemin</b> .....	<b>15</b>
Undervisningsupplägg har varierat under pandemin och bland lärare .....	15
Datorer har lånats ut men inte alltid i tillräcklig utsträckning .....	16
Från distans till delvis närundervisning i mindre grupper .....	17
Mer tid i digitala lärplattformar ... ..	18
...och mindre tid med lärare på plats .....	19
<b>Kunskapstappets innehåll och konsekvenser</b> .....	<b>20</b>
Kunskapstappet handlar om en långsammare kunskapsutveckling .....	20
Kunskapstappet bedöms som större inom studieväg 1 och 2 .....	21
Elever inom studieväg 3 har i viss mån påverkats negativt .....	21
Kunskapstappet bedöms ha varit störst i början av pandemin .....	22
Eleverna har framför allt haft svårare att utveckla de muntliga kunskaperna .....	22
Lärare har haft svårare att stötta elever i sin skrivutveckling .....	24
Elevers hela kunskapsutveckling har påverkats negativt i vissa fall .....	24
Mindre undervisningstid bedöms vara den främsta orsaken till kunskapstappet ...	25
Undervisningens kvalitet har också varierat .....	25
Elevers bristande studiemiljö hemma har påverkat studierna .....	26

Färre möjligheter att ge omedelbart stöd och återkoppling.....	27
Elevernas motivation har påverkats negativt .....	27
<b>Anpassningar och åtgärder för att minska kunskapstappet .....</b>	<b>28</b>
Förlängning av elevernas utbildningstid uppges vara en åtgärd.....	29
Verksamheterna har prioriterat att återgå till närundervisning .....	30
Det hade behövts en mer gemensam strategi för hur undervisningen skulle bedrivas under pandemin .....	31
<b>3. Slutsatser .....</b>	<b>32</b>
<b>Långsammare kunskapsutveckling har förlängt elevernas kurser.....</b>	<b>32</b>
Störst påverkan på kunskapsutvecklingen inom studieväg 1 och 2 samt i början av pandemin .....	33
Elevernas muntliga färdigheter har påverkats mest men för vissa har alla kunskapsområden påverkats negativt .....	33
<b>Mindre undervisningstid under pandemin .....</b>	<b>34</b>
Undervisningens kvalitet har också påverkats.....	34
Förlängning av kurser ses som den främsta åtgärden .....	34
Resultatet väcker frågor om vad som kan vara undervisning inom sfi.....	35
Elever har inte kunnat få den undervisning de har rätt till under pandemin.....	37
<b>Referenser .....</b>	<b>40</b>
<b>Författningar och förarbeten .....</b>	<b>40</b>
<b>Övriga publikationer .....</b>	<b>40</b>

# Sammanfattning

Under våren 2022 har Skolverket genomfört intervjuer med rektorer och lärare inom kommunal vuxenutbildning (komvux) i svenska för invandrare (sfi) hos fem huvudmän. Bakgrunden är den enkät som myndigheten genomförde med samtliga huvudmän för komvux under hösten 2021.<sup>1</sup> I enkäten framkom att många huvudmän bedömde att det skett ett kunskapstapp inom sfi under pandemin. Syftet med intervjuerna har varit att få ökad insikt om och exempel på hur kunskapstappet ser ut. Urvalet av huvudmän i den här studien har därför baserats på de som i enkäten uppgav att det i stor utsträckning hade skett ett kunskapstapp. Våra huvudsakliga resultat gäller för dessa fem verksamheter och är inte representativa för andra huvudmän. Våra slutsatser sammanfattas nedan.

- **Långsammare kunskapsutveckling.** Många elever har varit kvar i utbildningen under en längre tid jämfört med innan pandemin. Kunskapstappet inom sfi tycks på så sätt handla om en långsammare kunskapsutveckling. Detta syns även på nationell nivå, där statistiken visar att längden på vissa kurser kraftigt har förlängts under pandemin.
- **Störst påverkan för elever inom studieväg 1 och 2.** Dessa elever, alltså elever som har kort eller ingen tidigare utbildningsbakgrund, uppges ha haft svårt att studera enskilt hemma. De har därför prioriterats för närundervisning i mindre grupper. Det har inneburit att lärarresurserna inte räckt till vilket har lett till att eleverna har fått ungefär hälften av den reglerade minsta omfattningen av undervisningstiden.
- **Elever inom studieväg 3 har också drabbats.** Men de har bedömts ha bättre förutsättningar för att ta del av fjärr- och distansundervisning. Undervisningen har dock varit krävande och de har ofta påverkats av en bristande studiero i hemmet.
- **Svårast att utveckla de muntliga färdigheterna.** Enligt respondenterna har eleverna framför allt haft svårare att utveckla de muntliga färdigheterna. Men för vissa elever har alla delar av deras kunskapsutveckling påverkats negativt.
- **Mindre undervisningstid beskrivs som främsta orsaken.** Den långsammare kunskapsutvecklingen beskrivs främst bero på att många elever fått färre undervisningstimmar under pandemin. Men även kvalitén har i vissa fall påverkats, till exempel genom att undervisningsmaterial har förenklats och moment har tagits bort.
- **Elever har inte kunnat få den undervisning de har rätt till.** Mot bakgrund av att vissa elever har haft svårt att studera enskilt hemma när de inte kunnat få närundervisning i tillräcklig omfattning, bedömer Skolverket att dessa elever inte alltid har fått den undervisning som de har behov av och rätt till.

---

<sup>1</sup> Skolverket (2021).

# 1. Inledning

I den här rapporten redovisas den del av Skolverkets regeringsuppdrag om pandemins konsekvenser för skolväsendet som berör komvux. Den här rapporten fokuserar specifikt på komvux i sfi och i synnerhet på kunskapstappet, det vill säga om eleverna, som en konsekvens av pandemin, inte har fått de kunskaper och färdigheter de normalt sett skulle ha fått.<sup>2</sup>

## En majoritet av huvudmännen bedömde att det hade skett ett kunskapstapp inom sfi

Under hösten 2021 genomförde Skolverket en enkätundersökning bland samtliga huvudmän för komvux.<sup>3</sup> Undersökningen gav tydliga signaler om att det under pandemin hade skett ett kunskapstapp inom sfi hos många huvudmän. Totalt 90 procent av de svarande huvudmännen<sup>4</sup> bedömde att det hade skett ett kunskapstapp under pandemin när det gällde komvux i sfi, varav nästan 40 procent av dessa bedömde att det i stor utsträckning hade skett ett kunskapstapp. Kunskapstappet bedömdes som betydligt lägre inom övriga skolformsdelar inom komvux. Inom komvux på grundläggande nivå bedömde till exempel 6 procent av huvudmännen att det skett ett kunskapstapp i stor utsträckning. I enkäten till huvudmännen framkom också utmaningar gällande elevers vana av att studera på distans, tekniska utrustning och studiemiljö i hemmet, digitala kompetens samt möjligheten att prata svenska.<sup>5</sup> Skolinspektionen har visat på liknande utmaningar för sfi-verksamheter i sin uppföljning från 2021.<sup>6</sup>

## Syftet är att få ökad insikt om och exempel på hur kunskapstappet har sett ut

Mot bakgrund av enkätresultatet har Skolverket under våren 2022 genomfört en mindre intervjustudie med lärare och rektorer med fokus på kunskapstappet inom sfi. Syftet med intervjustudien är att få ökad insikt och exempel på hur pandemin har påverkat dessa huvudmäns verksamheter och att få en ökad förståelse för hur kunskapstappet beskrivs av rektorer och lärare hos några huvudmän som uppgett att de har upplevt ett sådant tapp. Fem huvudmän som hade uppgett att det i stor utsträckning hade skett ett kunskapstapp valdes därför ut för intervjuerna. Mer om hur studien genomfördes finns under *Genomförandet av intervjustudien*.

---

<sup>2</sup> Skolverkets definition av kunskapstapp, vilken även använts i tidigare studier av pandemins konsekvenser.

<sup>3</sup> Undersökningen riktades till samtliga kommuner.

<sup>4</sup> Eftersom det är huvudmän som har gjort bedömningen, finns det en möjlighet att den mer verksamhetsnära personalen i komvux, som till exempel lärare eller eleverna själva, skulle göra en annan bedömning. I den här studien har vi därför stämt av om respondenterna i verksamheten delar huvudmannens bedömning avseende om det har skett ett kunskapstapp.

<sup>5</sup> Skolverket (2021).

<sup>6</sup> Skolinspektionen (2021).

## Rekommendationer för komvux med anledning av pandemin

Komvux har inte omfattats av den särskilda förordningen som gällt för de övriga delarna av skolväsendet under pandemin.<sup>7</sup> Verksamheterna har under de drygt två åren i stället omfattats av olika föreskrifter och allmänna råd från Folkhälsomyndigheten om att undervisningen i mer eller mindre utsträckning bör ske på distans.

Den 18 mars 2020 rekommenderade Folkhälsomyndigheten att undervisningen inom komvux skulle bedrivas på distans eller genom fjärrundervisning.<sup>8</sup> Den 29 maj 2020 meddelade regeringen och Folkhälsomyndigheten att rekommendationen tas bort den 15 juni 2020. Efter detta gällde dock Folkhälsomyndighetens föreskrifter, allmänna råd och rekommendationer som gällde samhället i stort, i syfte att minska smittspridningen, även komvux som verksamhet, dess elever och personal. Exempelvis innebar rekommendationer om att hålla avstånd, samt att undvika trängsel och större sociala sammanhang, att undervisning inom bland annat komvux kunde behöva bedrivas delvis på distans. Komvux omfattades också av Folkhälsomyndighetens allmänna råd för arbetsplatser och verksamheter, vilket bland annat innebar att alla som hade möjlighet uppmanades att arbeta hemifrån. Det innebar att viss undervisning, till exempel praktiska moment, kunde ske i komvuxverksamheternas lokaler, medan teoretiska moment kunde bedrivas på distans.<sup>9</sup>

Den 8 december 2020 beslutade Folkhälsomyndigheten om en ändring i de allmänna råden, vilket bland annat innebar att de tog fram särskilda allmänna råd om utbildningar för vuxna. Där rekommenderade de att komvux skulle erbjuda distansundervisning när det var möjligt och när huvudmännen bedömde att det var lämpligt utifrån elevernas behov. Samtidigt fortsatte komvux att omfattas av de råd som gällde arbetsplatser och samhället i stort, som att arbeta hemma och undvika trängsel.<sup>10</sup>

Den 27 maj 2021 meddelade Folkhälsomyndigheten att det blev möjligt för vuxna studerande att återgå till undervisning på plats i verksamheterna den 1 juni, då det allmänna rådet om att utbildningar för vuxna bör erbjuda distansundervisning upphörde. Det innebar att elever inom komvux stegvis kunde återgå till undervisning på plats. Det allmänna rådet om att arbeta hemma gällde dock fortsatt fram till den 29 september 2021.<sup>11</sup> De allmänna råden som gällde från och med den 29 september 2021, riktade sig till enskilda personer och handlade till exempel om att stanna hemma vid symtom. Ur smittskyddssynpunkt skulle huvudmännen underlätta för eleverna och anställda att följa råden. Till exempel

---

<sup>7</sup> Förordningen (2020:115) om utbildning på skolområdet och annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta.

<sup>8</sup> Folkhälsomyndigheten (2020). Internt beslut. Diarienummer 01499–2020.

<sup>9</sup> Regeringen.se (2020).

<sup>10</sup> Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2020:12) om allas ansvar att förhindra smitta av covid-19 m.m. Allmänna råd om utbildningar för vuxna tillkom genom HSLF-FS 2020:80 i december 2020.

<sup>11</sup> Folkhälsomyndigheten.se (2021a).



genom att, när det är möjligt, erbjuda digitala alternativ och hemarbete vid symtom på covid-19.<sup>12</sup>

Den 7 december 2021 beslutade Folkhälsomyndigheten om rekommendationer som började gälla den 8 december 2021, i syfte att bromsa den ökande smittspridningen av covid-19. Rekommendationerna för arbetsplatser uppmanade arbetsgivare att göra det möjligt för anställda att hålla avstånd och arbeta hemifrån. Folkhälsomyndigheten lyfte att det fanns särskild anledning att begränsa de negativa effekterna för elever inom komvux, då de påverkats negativt av de restriktioner som dittills funnits under pandemin. Därför omfattades utbildningsmoment inom komvux inte av rekommendationen att arbeta hemifrån.<sup>13</sup>

Från den 23 december 2021 rekommenderas smittskyddsåtgärder för utbildningar för vuxna, så att trängsel och stora samlingar kunde undvikas. Närundervisning var huvudregeln, men för universitet och högskolor kunde undervisning delvis bedrivas på distans för att glesa ut i undervisningslokalerna.<sup>14</sup>

Från och med den 12 januari 2022 rekommenderade Folkhälsomyndigheten att undervisningen i komvux fortsatt skulle bedrivas på plats, med riskreducerande åtgärder på plats.<sup>15</sup> Den 9 februari 2022 togs de flesta rekommendationer gällande covid-19 bort av Folkhälsomyndigheten.<sup>16</sup>

## Om utbildningen inom sfi

Komvux i sfi består av tre olika studievägar, 1, 2 och 3 samt fyra olika kurser; A, B, C och D. Studieväg 1 utgörs av kurserna A, B, C och D, studieväg 2 av kurserna B, C och D och studieväg 3 av kurserna C och D. De olika studievägarna riktar sig till personer med olika bakgrund, förutsättningar och mål. Studievägarna visar på vilken ingångskurs och progressionstakt som är lämplig. En elev påbörjar sina studier inom den studieväg och på den kurs inom studievägen som bäst passar hans individuella förutsättningar. Studieväg 1 vänder sig i första hand till personer med mycket kort studiebakgrund. Studieväg 2 riktar sig till elever vars skolbakgrund är mindre omfattande än motsvarande svensk gymnasieskola och studieväg 3 till dem som har längre studiebakgrund.<sup>17</sup>

Utbildning i sfi ska i genomsnitt under en fyraveckorsperiod omfatta minst 15 timmars undervisning i veckan. Undervisningens omfattning får dock minskas om eleven begär det och huvudmannen finner att det är förenligt med utbildningens

<sup>12</sup> Folkhälsomyndigheten.se (2021b).

<sup>13</sup> Folkhälsomyndigheten.se (2021c) och Folkhälsomyndigheten (2021) Beslut om rekommendationer, ärendenummer 05039-2021.

<sup>14</sup> Folkhälsomyndigheten.se (2021d) och Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:104) om allas ansvar att förhindra smitta av covid-19 m.m.

<sup>15</sup> Folkhälsomyndigheten.se (2022a) och Folkhälsomyndighetens föreskrifter (HSLF-FS 2022:2) om ändring i Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:87) om smittskyddsåtgärder mot sjukdomen covid-19 och Folkhälsomyndighetens föreskrifter (HSLF-FS 2022:1) om ändring i Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:104) om allas ansvar att förhindra smitta av covid-19 m.m.

<sup>16</sup> Folkhälsomyndigheten.se (2022b) och Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2022:14) om upphävande av Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:87) om smittskyddsåtgärder mot sjukdomen covid-19. Beslutade den 2 februari 2022.

<sup>17</sup> Skolverkets föreskrifter (SKOLF-S 2017:91) om kursplan för kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare.

syfte.<sup>18</sup> Med undervisning avses enligt skollagens inledande kapitel: ”Sådana målstyrda processer som under ledning av lärare eller förskollärare syftar till utveckling och lärande genom inhämtande och utvecklande av kunskaper och värden.”<sup>19</sup>

Enligt läroplanen för komvux ska flexibilitet alltid eftersträvas när det gäller utbildningen och det kan handla om plats för utbildningens genomförande, tid, studietakt, studieform och sätt att lära. Enligt läroplanen har komvux även ansvar för att varje elev får ”stöd och undervisning utifrån sina individuella utbildningsmål, behov och förutsättningar”.<sup>20</sup> Kursplanen för sfi tydliggör också att undervisningen ska ”planeras och utformas tillsammans med eleven och anpassas till elevens intressen, erfarenheter, allsidiga kunskaper och långsiktiga mål” och ”undervisningen måste utformas så flexibelt som möjligt när det gäller tid, plats, innehåll och arbetsformer.”<sup>21</sup>

Inom komvux har distansutbildning och andra flexibla studieformer sedan länge använts för att kunna erbjuda en flexibel och individanpassad utbildning. Redan innan pandemin erbjöd utbildningsanordnare utbildning genom både distansundervisning<sup>22</sup> och fjärrundervisning<sup>23</sup>. Samtidigt finns det många elever inom komvux och i synnerhet inom sfi, som av olika anledningar valt andra upplägg, med mer närundervisning. I den officiella statistiken rapporterades att totalt 10 procent av alla kursdeltagare<sup>24</sup> inom sfi hade distansundervisning<sup>25</sup> i någon omfattning under 2021 vilket är samma andel som under 2020.<sup>26</sup> Det är vanligare med undervisning på distans bland kursdeltagare på studieväg 3 jämfört med studieväg 1 och 2. Enligt Skolinspektionens distansinspektion bland ett urval av verksamheter och elever (66), fick drygt hälften av eleverna under våren 2021 främst fjärrundervisning och drygt en tredjedel fick i första hand blandad undervisning genom fjärr, distans – eller närundervisning.<sup>27</sup>

Med anledning av att undervisningen har bedrivits på olika sätt under pandemin används i den här studien begreppet *undervisning på distans* för att beskriva det sätt som undervisningen skett på under pandemin inom komvux. Det kan alltså som ovan beskrivs, innebära en kombination av fjärrundervisning hemifrån och distansundervisning samt i viss mån även närundervisning. Avses ett av dessa

---

<sup>18</sup> 20 kap. 24 § skollagen (2010:800).

<sup>19</sup> 1 kap. 3 § skollagen, i sin lydelse till den 2 januari 2023. Från och med den 2 januari 2023 avses med undervisning i skollagen ”processer som på lektioner eller vid andra lärtillfällen leds av lärare eller förskollärare mot mål som anges i förordningar och andra författningar som ansluter till denna lag och som syftar till utveckling och lärande genom att barn eller elever inhämtar och utvecklar kunskaper och värden”.

<sup>20</sup> Förordningen (SKOLFS 2012:101) om läroplan för vuxenutbildningen.

<sup>21</sup> Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2017:91) om kursplan för kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare.

<sup>22</sup> Interaktiv undervisning som bedrivs med informations- och kommunikationsteknik där elever och lärare är åtskilda i både rum och tid, 1 kap. 3 § skollagen.

<sup>23</sup> Interaktiv undervisning som bedrivs med informations- och kommunikationsteknik där elever och lärare är åtskilda i rum men inte i tid, 1 kap. 3 § skollagen.

<sup>24</sup> När det gäller den officiella statistiken används ibland begreppet kursdeltagare istället för elev. Detta för att en elev (person) räknas som flera kursdeltagare om han/hon deltog i mer än en kurs och studieväg under ett kalenderår. När statistiken presenteras används därför oftast begreppet kursdeltagare.

<sup>25</sup> Med distansundervisning avses kursen där deltagarna genom interaktiv undervisning studerat via informations- och kommunikationsteknik.

<sup>26</sup> Officiell statistik avseende 2021. En rimlig förklaring till att andelen inte är högre när rekommendationen har inneburit undervisning på distans är att det kan vara svårt för huvudmännen att veta hur de ska rapportera ordinarie distansundervisning i förhållande till undervisning på distans med anledning av pandemirestriktioner.

<sup>27</sup> Skolinspektionen (2021).

undervisningsätt anges det istället och därför förekommer flera olika begrepp. Med fjärrundervisning som genomförts under pandemin avses i den här rapporten, så kallad fjärrundervisning som eleverna tagit del av hemifrån och inte fjärrundervisning i skollagens mening.<sup>28</sup>

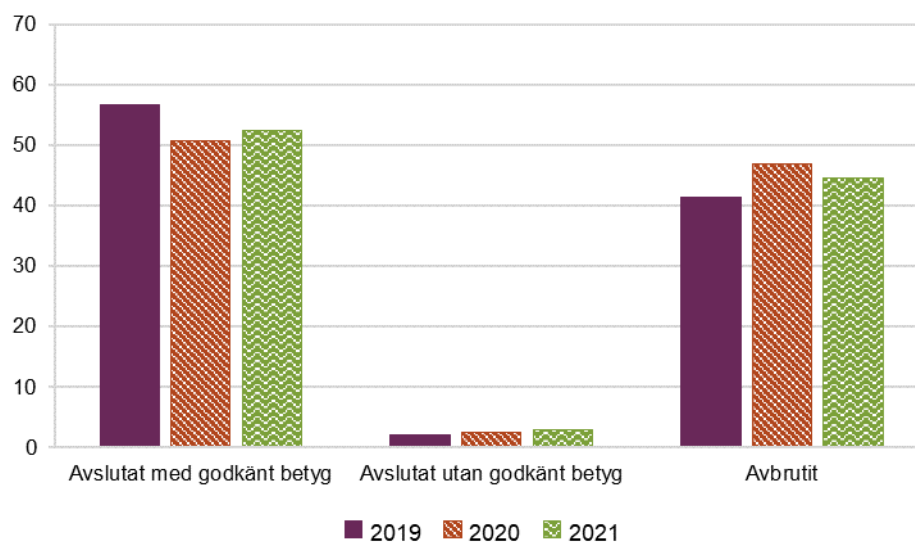
## Utvecklingen inom sfi på nationell nivå

Nedan sammanfattas centrala delar av den officiella statistiken gällande utvecklingen inom sfi under pandemin.

### Andelen som gör avbrott är högre 2021 jämfört med 2019

Av samtliga kursdeltagare som avslutade eller avbröt en kurs i sfi under 2021 var det 52 procent som avslutade kursen med godkänt betyg, 3 procent som avslutade kursen utan godkänt betyg och 45 procent som avbröt kursen. Högst andel avbrott fanns på C-kurserna inom studieväg 1 och 3, inom vilka 54 respektive 53 procent av kursdeltagarna avbröt kursen under året. Andelen avbrott minskade mellan 2020 och 2021 i samtliga kurser och studievägar, förutom inom D-kurserna inom studieväg 1 och 3. Andelen som gör avbrott är dock fortfarande högre jämfört med 2019. I diagram 1 nedan redovisas andelen som avslutat eller avbrutit sfi-kurser 2019–2021.<sup>29</sup>

**Diagram 1.** Andelen (%) kursdeltagare inom sfi som avslutat eller avbrutit kursen 2019–2021.



<sup>28</sup> Alltså att elever och lärare är åtskilda i rum men inte i tid, 1 kap. 3 § skollagen.

<sup>29</sup> Enbart kursdeltagare vars kurser avslutats eller avbrutits ingår i beräkningen. Kursdeltagare vars plan var att fortsätta studierna under nästa kalenderår är exkluderade ur beräkningen.

## Andelen kursdeltagare med betyget F har inte ökat i någon större utsträckning under pandemin

Under 2021 avslutade kursdeltagarna sammanlagt 55 200<sup>30</sup> kurser i sfi. Totalt fick 95 procent av kursdeltagarna ett godkänt betyg (A-E) och 5 procent fick betyget F. Det var 5 procent som fick det högsta betyget (A). Andelen kursdeltagare som fått betyget F inom sfi har inte ökat i någon större utsträckning under perioden 2019 – 2021, från 4 till 5 procent.

## Längden på sfi-kurserna har ökat under pandemin

Den officiella statistiken visar dock tydligt att kurser inom sfi pågick längre under 2021 jämfört med tidigare år. Kurserna som eleverna avslutade under 2021 pågick i genomsnitt i 37 veckor. Under 2020 var genomsnittet 33 veckor, medan det under 2019 var 28 veckor. Den genomsnittliga längden på kurserna har alltså ökat under 2021 jämfört med tidigare år.<sup>31</sup> I tabell 1 redovisar vi kurslängden i veckor per kurs och studieväg. Ökningen i antal veckor är störst för studieväg 1 där alla fyra kurser har ökat med mellan 13 och 17 veckor, jämfört med 2019.<sup>32</sup> Det motsvarar en ökning på mellan 42 och 46 procent. Samtidigt ser vi att längden på sfi-utbildning ökade också från 2018 till 2019, vilket kan tyda på att ökningen är en del av en längre trend och inte endast beror på covid-19-pandemin.<sup>33</sup>

**Tabell 1.** Genomsnittligt antal veckor för kurser inom sfi som avslutats 2018–2021.

Kurs och studieväg	Kurs	2018	2019	2020	2021
Studieväg 1	Kurs A	26	31	37	44
	Kurs B	34	37	46	54
	Kurs C	27	34	43	49
	Kurs D	23	28	35	41
Studieväg 2	Kurs B	27	29	34	38
	Kurs C	28	30	37	40
	Kurs D	21	26	32	35
Studieväg 3	Kurs C	26	29	32	35
	Kurs D	23	23	25	26

## Utvecklingen i de fem kommunerna

De fem kommuner som ingår i intervjuundersökningen är inte nödvändigtvis typiska när det gäller hur kunskapsstappet inom sfi har sett ut, utan urvalet har som beskrivits ovan, skett på andra grunder. De fem kommunerna i denna studie är alla större städer eller kommuner nära större stad, utifrån Sveriges kommuner och

<sup>30</sup> När vi presenterar statistiken i löpande text avrundas sifferuppgifter till tre informationsbärande siffror. Det betyder till exempel att 413 590 elever anges som 414 000 elever. Alla beräkningar utgår från icke avrundade uppgifter.

<sup>31</sup> Kurser som fortsätter under nästa år är inte medräknade.

<sup>32</sup> Officiell statistik avseende 2021.

<sup>33</sup> Skolverket (2022c).

regioners kommuntypsindelning.<sup>34</sup> Kommunerna har ett invånarantal mellan drygt 16 000 och 126 000 invånare. Kommunerna är därmed relativt olika storleksmässigt, vilket även märks i antalet kursdeltagare i sfi-kurserna.

Antalet kursdeltagare i de fem kommunerna under 2021 varierade mellan drygt 300 och 1800, vilket skulle kunna påverka hur kommunerna valt att organisera sfi-utbildningen under pandemin. I stort sett alla kommuner i studien har haft ett minskande antal kursdeltagare under pandemin. Under 2021 var det mellan 33 och 61 procent av kursdeltagarna<sup>35</sup> i de fem kommunerna som fick godkänt betyg. Avseende detta ligger alla kommuner utom en under genomsnittet för riket. Vidare visar statistiken gällande de fem kommunerna att mellan 0 och 24 procent av kursdeltagarna avslutade kursen utan godkänt betyg och mellan 35 och 67 procent avbröt sin kurs.<sup>36</sup> Jämförelsen illustreras nedan i tabell 2.

**Tabell 2.** Andel (%) av kursdeltagarna som avslutat (med eller utan godkänt betyg) eller avbrutit sin kurs i de fem kommunerna, jämfört med hela riket under 2021.

	Kommun 1	Kommun 2	Kommun 3	Kommun 4	Kommun 5	Riket
Avbrutit kurs	67	40	39	35	58	45
Avslutat kurs med godkänt betyg	33	48	61	41	42	52
Avslutat kurs utan godkänt betyg	0	11	0	24	0	3

## Genomförande av intervjustudien

Intervjustudien har genomförts med ett urval av huvudmän som i en enkätundersökning under hösten 2021 uppgav att det bland eleverna i sfi i stor utsträckning har uppstått ett kunskapsstapp på grund av pandemin.<sup>37</sup>

Totalt ingår fem huvudmän, inklusive en extern utbildningsanordnare hos en av huvudmännen, i intervjuundersökningen. Intervjuerna med totalt 14 lärare och 9 rektorer genomfördes under mars 2022. Intervjuerna med lärare genomfördes som gruppintervjuer med två till tre lärare, medan intervjuerna med rektorer skedde mer enskilt med en eller vid något tillfälle två rektorer samtidigt. Hos varje huvudman genomfördes minst två intervjuer: en intervju med en rektor eller biträdande rektor (eller annan person i ledningsposition) och en intervju med lärare. För den externa utbildningsanordnaren hos en av huvudmännen, intervjuades en rektor, en ytterligare person i ledningsposition samt två lärare.

Intervjuerna hade ett semistrukturellt upplägg med några på förhand bestämda frågeområden. Frågorna skickades ut till samtliga respondenter på förhand.

<sup>34</sup> Kommunerna tillhör dels Större stad - kommuner med minst 50 000 invånare varav minst 40 000 invånare i den största tätorten (B3), dels lågpendlingskommun nära större stad - kommuner där mindre än 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i en större stad (B5). SKR, (2017) *Kommungruppsindelning 2017*.

<sup>35</sup> Både kursdeltagare som avslutade och avbröt en kurs i sfi under 2021 ingår i beräkningen.

<sup>36</sup> Officiell statistik avseende 2021.

<sup>37</sup> Skolverket (2021) *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet, Delredovisning 4 – Tema komvux*.

Intervjuerna genomfördes via en digital videomötestjänst. Varje intervju tog 45 – 75 minuter att genomföra.

Urvalet av huvudmän baserades på hur huvudmännen hade svarat i den tidigare enkätundersökningen. Vi valde frågan ”I vilken utsträckning bedömer ni att det har skett ett kunskapstapp, det vill säga att eleverna inte har fått de kunskaper och färdigheter de normalt sett skulle ha fått, som en konsekvens av pandemin, inom respektive skolformsdel i komvux?” som den främsta urvalsfrågan eftersom syftet med studien var att få en bättre bild och exempel på vad kunskapstappet inom sfi bestod av. Endast de som svarade att det hade skett ett stort kunskapstapp valdes ut, vilket handlade om drygt 60 kommuner och ett kommunalförbund. Även frågorna ”Hur bedömer ni att distansutbildningen som bedrivits med anledning av pandemin, har fungerat för eleverna under våren 2021 (januari-juni)?” och ”Hur många elever inom sfi har ni erbjudit minst 15 timmar undervisning i veckan under en fyraveckorsperiod våren 2021 (januari-juni)?” valdes ut som urvalsfrågor, eftersom negativa svar på frågorna kunde indikera att det hade varit svårt att bedriva sfi-undervisning under pandemin.

När huvudmännen hade valts ut skickades ett mejl till ansvarig för sfi på förvaltningen med en förfrågan om medverkan. Mejlet innehöll, förutom information om undersökningen, också ett par kontrollfrågor.<sup>38</sup> Vidare frågade vi på förhand de tilltänkta respondenterna om de instämmer i huvudmannens bedömning att det skett ett kunskapstapp under pandemin. Såväl rektorer som lärare har då instämt i huvudmannens tidigare bedömning.

I urvalet beaktades också andra pågående studier.<sup>39</sup> Huvudmännen valdes också ut baserat på om de hade undervisning i egen regi eller hos externa anordnare. I undersökningen exkluderades huvudmän som har större delen av undervisningen hos externa anordnare eftersom det kan finnas vissa svårigheter gällande det. En svårighet är till exempel att det ibland är otydligt om huvudmannen i den tidigare enkätundersökningen har svarat för undervisningen hos externa anordnare eller bara för undervisningen i egen regi och det då finns en risk att vårt urval inte blir korrekt.

## Rapportens disposition

I kapitel 2 redogör vi för resultatet från intervjuundersökningen. Kapitlet inleds med en beskrivning av vilka anpassningar verksamheterna har behövt göra för att kunna bedriva sfi-undervisning under pandemin. Därefter följer en beskrivning av vad kunskapstappet består av och dess konsekvenser. Avslutningsvis redogörs för vilka insatser som verksamheterna har gjort för att motverka kunskapstappet. I

---

<sup>38</sup> Frågorna som ställdes i mejlet var ”Bedrivs er utbildning i sfi i egen regi eller hos externa anordnare?” och ”Finns det både en rektor och en eller flera sfi-lärare i er kommun som var anställda före pandemin och som därmed kan belysa pandemins konsekvenser för sfi inom er kommun?”

<sup>39</sup> Urvalet gjordes också med hänsyn till Skolinspektionens kommande sfi-granskning under 2022, Skolinspektionens distansinspektion under 2021 samt Skolverkets intervjustudier under 2020 och 2021. Kommuner som ingått i någon av dessa granskningar exkluderades.

kapitel 3 presenteras rapportens slutsatser utifrån några centrala delar av resultatet.

## **2. Lärares och rektorers bild av kunskapstappet i fem kommuner som tidigare bedömt ett kunskapstapp**

Nedan redogörs för resultatet från intervjuerna med lärare och rektorer hos fem huvudmän som bedömt att det under pandemin har uppstått ett kunskapstapp inom sfi. Beskrivningarna syftar till att illustrera och ge exempel på hur kunskapstappet har sett ut hos fem huvudmän som bedömt att det har skett ett kunskapstapp.

### **Förändringar för att kunna genomföra undervisning under pandemin**

För att få en bakgrund till och förstå i vilket sammanhang kunskapstappet har uppstått, har vi ställt frågor om vilka förändringar i undervisningen och organisationen som verksamheterna gjort för att kunna bedriva utbildning under pandemin.

#### **Undervisningsupplägg har varierat under pandemin och bland lärare**

När Skolverket genomför intervjuerna i mars 2022 är det exakt två år sedan pandemin bröt ut. Respondenter lyfter att undervisningsupplägg har varierat under de två åren, dels för att restriktioner och smittspridning har varierat mycket, dels för att verksamheterna fått ökad kunskap om vilka undervisningsupplägg som fungerar bra eller mindre bra.

Respondenterna framhåller samstämmigt att verksamheterna tvingades göra en snabb omställning i mars 2020 då det från en dag till en annan inte längre var möjligt att undervisa eleverna i lokalerna. Flera beskriver att det var en stor utmaning hur utbildningen skulle organiseras på distans. De beskriver också att det på många sätt var en orolig tid, eftersom ingen visste vad som skulle hända och hur länge pandemin skulle pågå.

Flera av verksamheterna som Skolverket har undersökt valde att till en början posta pappersstenciler eller så kallade veckopaket med uppgifter till eleverna, särskilt till elever inom studieväg 1 och 2. Några respondenter beskriver att elever istället fick komma till skolan och hämta och lämna inlämningsuppgifter enligt ett

schema så att eleverna inte skulle mötas i lokalerna. Hos flera av de intervjuade verksamheterna tycks det till stor del, inte minst i början av pandemin, ha varit upp till varje lärare att organisera undervisningen och avgöra på vilket sätt kommunikationen skulle ske med eleverna. En lärare inom studieväg 1, kurs A beskriver det så här:

Det var ju från en dag till en annan att ”nej nu får ni inte ta in eleverna längre” men vi ska liksom fortsätta undervisningen. Så det var ju verkligen från en dag till en annan. Så i början visste man ju inte riktigt, men det var ju samma läge för alla. Och eftersom ingen visste från början heller hur länge det skulle pågå blev det så att olika lärare utarbetade olika sätt. Sen har vi pratat väldigt mycket och tagit lärdomar och inspirerats av varandra och såhär men eftersom ingen från början visste vart det skulle ta vägen så var det inte från början någon plan ”att nu gör vi såhär”. (...) Ja, vi fick laga efter läge.

Flera respondenter beskriver liknande situationer. Följande beskrivning kommer från en lärare i en annan verksamhet som beskriver på liknande sätt hur undervisningsupplägg och kommunikation med eleverna varierade mellan olika lärare:

Vi hade en annan rektor än vad vi har idag och där fick vi inget stöd alls! Alla gjorde sitt. Vi kan ju prata med varandra också. Men i början försökte alla göra vad man tyckte funkade. Sen när allting [lugnade sig], då hade man kanske lite mer tid att fråga andra: ”hur gör du?”.

Kommunikationen med eleverna och undervisningen på distans beskrivs samstämmigt ha varit svårt, framför allt när det gäller elever inom studieväg 1. Detta eftersom man inte hade haft möjlighet att introducera och förbereda eleverna i de digitala verktygen och tekniken innan pandemin slog till. Lärarna valde därför ofta att kommunicera med eleverna via Whatsapp, en vanligt förekommande mobilapplikation för kommunikation som de flesta av eleverna redan hade installerad på sina mobiltelefoner och var vana vid att använda. Så här beskriver en lärare inom studieväg 2 och 3, kurs B, C och D, upplevelsen av att gå över till undervisning på distans i början av pandemin:

Från början i pandemin var det jättesvårt om jag ska var ärlig. Det var kaos helt enkelt. För eleverna var inte digitalt vana, de visste inte hur de använde datorer och programmen. Det var jättesvårt från början.

Lärare lyfter också att de arbetssätt som användes innan pandemin för de elever som då hade ordinarie distansundervisning inte passade alla studievägar, och att nya arbetssätt därför fick utformas.

### **Datorer har lånats ut men inte alltid i tillräcklig utsträckning**

Eleverna i de intervjuade verksamheterna har i de flesta fall haft möjlighet att låna datorer eller surfplattor om de hade behov av det för att kunna delta i undervisningen hemma. Flera respondenter beskriver dock att antalet datorer som fanns för utlåning inte var tillräckligt och att man fick köpa in fler datorer, alternativt prioritera de elever som hade störst behov. I en av kommunerna fick elever efter en tid lämna tillbaka datorerna. Så här beskriver en rektor situationen:

Men studieväg 1 och 2, där var det lite ledsamt. Lärarna har försökt att kommunicera med elever på olika sätt beroende på kurs och grupp, allt ifrån Youtube-kanaler, Whatsapp,



inspelade filmer... Datorer hade inte alla elever hemma, och då var det svårt att bedriva distansundervisning som skulle vara enhetlig. Lärarna har försökt att anpassa undervisningen utifrån varje enskild elev. Så i en grupp kunde undervisningen på distans bedrivas på lite olika sätt.

Respondenter påtalar också att en del elever saknade internetuppkoppling, vilket innebar att de inte kunde studera hemifrån trots att de fick låna en dator. Vidare beskriver respondenter att eleverna, trots att de hade möjlighet att låna datorer, ofta saknade den digitala kompetens som krävdes för att undervisningen på distans skulle fungera bra.

### **Från distans till delvis närundervisning i mindre grupper**

Pandemins inledande månader innebar för de flesta verksamheter att eleverna på heltid studerade hemma via fjärr- eller distansundervisning. När rekommendationer från och med juni 2020 möjliggjorde att återgå till närundervisning i viss utsträckning<sup>40</sup>, började verksamheterna ta in elever i mindre grupper i klassrummen igen. Detta var enligt respondenterna välkommet, inte minst eftersom det enligt flera då fanns ett behov av handledning eller att bedöma elevernas kunskaper. Flera respondenter beskriver att det också var viktigt att få möjlighet att introducera eleverna i digitala mötestjänster, digitala lärplattformar eller att handleda elever i hur man loggar in och använder datorn. En rektor beskriver den succesiva återgången till lokalerna:

Distansundervisningen fungerade jättedåligt. På hösten [2020] började vi ta in dem i smågrupper. Så de ändå fick komma in ett par gånger i veckan. Och då kunde vi öva på [kommunikationstjänsten] och när skolan stängde igen, ungefär vecka 45, då var det mycket enklare att ha de digitala lektionerna. Jag tror det gick bättre för alla utom för A-kursen. De fortsatte ha kommunikation via Whatsapp. Bara man fick till [kommunikationstjänsten] så blev det att de fick möjlighet att träffa läraren vid de lektionerna. Många lärare upplevde att det var svårt med helklass och valde därför att ha halvklass. För att fler skulle få komma till tals. Det ledde så klart till att de fick mindre undervisningstid såklart.

En annan respondent beskriver till exempel att eleverna under hösten 2020 varannan dag studerade hemma, och varannan dag hade närundervisning i mindre grupper. En ytterligare respondent menar att det hos dem rörde sig om två dagar närundervisning i mindre grupper och tre dagar där eleverna studerade hemma. Några beskriver också att man prioriterade elever inom studieväg 1 och i viss mån studieväg 2 för närundervisning i mindre grupper i, medan framför allt elever inom studieväg 3 fortsatte att studera hemma på heltid via fjärr- eller distansundervisning. Det beskrivs också att man under perioder av högre smittspridning behövt övergå till fjärr eller distansundervisning på heltid för samtliga elever, för att sedan återgå till närundervisning i mindre grupper i lokalerna när smittspridningen minskade. Samtidigt som närundervisning i mindre grupper bedömdes som positivt för eleverna, lyfter några respondenter att den var krävande för lärarna. Så här beskriver en rektor tiden med närundervisning i mindre grupper:

---

<sup>40</sup> Med närundervisning avses i denna rapport sådan undervisning som bedrivs när elever och lärare befinner sig tillsammans i utbildningsanordnarens lokaler.

Det kanske upplevdes lite rörigt för många lärare. Man skulle ju både ha lektioner på plats men man skulle även ha och distansundervisning med dem som var hemma den dagen. Det blev merarbete på så sätt, att försöka ha dubbla lektioner.

## Mer tid i digitala lärplattformar ...

Den snabba övergången till undervisning på distans ledde till att verksamheterna i större utsträckning började använda olika typer av digitala lärplattformar. I flera av verksamheterna hade dessa tidigare bara använts i vissa kurser och studievägar. En rektor beskriver att de fattade beslut om att alla elever skulle få tillgång till lärplattformen och beskriver också att verksamheten efter hand började ta vara på den kompetens som fanns hos en del av lärarna kring digitala lärplattformar och undervisning på distans. De lärare som redan innan pandemin hade undervisat på distans kunde hjälpa sina kollegor som var nya på området. Samtidigt var det svårt att applicera samma distansupplägg som användes på ordinarie distanskurser och upplägget behövde anpassas till elevgrupper som hade mindre datorvana. I intervjuerna framkommer det genomgående att verksamheterna vidareutvecklade arbetet med de digitala lärplattformarna under tiden som gick och att fler lärare och elevgrupper gick över till att introduceras i lärplattformarna och deras olika funktioner. Så här säger en lärare om det:

Eftersom vi hade en lärplattform som grund så blev det mer att använda fler och nya funktioner, till exempel att när jag lägger in en uppgift där så har jag möjlighet att filma. Jag kunde ju ge min instruktion via bild där jag höll upp ett papper. Jag upptäckte fler funktioner i programmet.

De verksamheter som redan innan pandemin använde sig av digitala lärplattformar menar att det var en stor fördel att både elever och lärare redan var insatta i det när pandemin slog till. De som inte hade använt sig av det framhåller istället att ett arbete behövde göras för att introducera eleverna i det. I några verksamheter valde man att inte introducera elever inom studieväg 1 i en digital lärplattform då det bedömdes att de inte hade den digitala kompetensen som krävdes. En lärare som undervisar inom studieväg 1 kurs A och B beskriver det så här:

Har varit väldigt olika hur mycket eleverna har förmått att använda [lärplattformen]. Men vad däremot som har funkat väldigt bra är Whatsapp, vilket vi inte alls tidigare använde.

I intervjuerna beskrivs svårigheter i att avgöra vad som är undervisning eftersom det under pandemin också växte fram nya arbetssätt i och med digitaliseringen. En lärare inom studieväg 2, kurs B, beskriver hur användningen av lärplattformar kunde se ut och att eleverna fick närvaro när de arbetade i plattformen:

[Lärplattformen] blir ju skriftligt då, vilket inte är optimalt för våra elever. Så kan man väl kunna uttrycka sig. (...) [lärplattformen] är gjord såhär, att då kunde jag lägga lektioner eller läxor och (...) då kan man plocka ihop olika lektioner som de kan göra. Och då kan jag också öppna och låsa lektioner - ni har den här tiden på er att göra den och när ni har gjort den så får ni närvaro. Fördelen förutom att du lätt kan sätta närvaro, det är att du kan titta på vad eleven har gjort för rätt och fel, alltså med en gång får du se hur många procent de har och du kan gå in och titta så det blir ganska lätt att se vilka problem eleverna hade. (...) det blir tydligt med [lärplattformen] vad de gör och inte gör. Om man jobbar med bok så får de

en text som de ska läsa hemma och sen kommer de och då ska man prata om texten. Då kan du ju inte riktigt se... Men när vi har haft det i [lärplattformen] får du det ju svart på vitt, om de har gjort läxan eller inte. Vi jagade ju elever på ett annat sätt. Allt blir ju synligt och det blir också jobbigt för eleverna, att vi hela tiden ifrågasatte ”varför har du inte gjort din studietid”.

### **...och mindre tid med lärare på plats**

I intervjuerna framkommer att upplägget med närundervisning i mindre grupper innebar att eleverna, vid samtliga av de fem undersökta verksamheterna, fick ungefär hälften eller ibland en tredjedel av den tid med lärare i klassrummet som de fick innan pandemin. Med andra ord fick eleverna ungefär 5–7 timmar närundervisning i veckan. Vissa respondenter beskriver att eleverna fick de 15 reglerade undervisningstimmar som de ska erbjudas under en fyraveckorsperiod genom att de studerade enskilt i lärplattformar. På frågan om eleverna har fått lika mycket undervisningstid som innan pandemin svarar en lärare inom studieväg 2, kurs B så här:

De hade möjlighet att få det. Men elever är ju elever, de gör ju minsta möjliga, de flesta. Jag upptäckte ju då att de la inte så mycket tid. Vissa lärare gav eleverna jättemånga övningar för att de skulle sitta länge vid datorn. Men jag tyckte att ja, de behöver sitta vid datorn men till slut skrev jag ut att ”den här övningen ska du jobba med i 30 minuter”. Så hade de följt instruktionerna och gjort som man sa så hade de fått sin tid. Sen var det vissa som lät sina barn fylla i... Det är alltid den nackdelen med distans.

Citatet nedan är från en lärare inom studieväg 1 i en annan verksamhet, som på ett liknande sätt beskriver att eleverna inte alltid gjorde det som de uppmanades att göra hemma, vilket bidrog till den minskade undervisningstiden:

Lite att förstå (...) att det här är ju lektion på samma vis som när man är i skolan, det vill säga jag ska helst inte bli störd, jag jobbar nu... (...) Att vi ska försöka köra som om vi var i skolan.

I intervjuerna framhåller respondenter även att det var svårt att avgöra när eleverna skulle ges närvaro och att se till att eleverna studerade enskilt hemma. En lärare förklarar att det var otydligt hur man skulle kontrollera närvaro i början av pandemin:

På 1A [studieväg 1, kurs A] var det jättesvårt i början för vi kunde inte följa närvaro/frånvaro för vi visste inte hur mycket de jobbade hemma. Så det var jättesvårt att följa upp. På 1B var det också hög frånvaro för de förstod inte hur man jobbade med [digital lärplattform] och [digital kommunikationstjänst]. Så det var också svårt att följa upp.

Rektor för samma verksamhet utvecklar:

Det är intressant hur man tänker kring undervisning kopplat till flexibla former. Måttet som är, det är ju 15 timmar på plats. Och det har varit tanken hela tiden att eleverna ska få 15 timmar ändå. Men det har ju inte varit undervisning med lärare i 15 timmar, men man har försökt lägga upp undervisning med material och självstudier motsvarande cirka 15 timmar. Annars skulle det bli dubbla tjänster för lärare. Närvaro har skötts genom att eleven har arbetat med det som eleven ska göra, då har man kallat det för närvaro.

En lärare inom studieväg 1 i en annan verksamhet beskriver en liknande lösning:

Vi lärare hade ingen färdig mall för hur vi skulle använda det här digitala... Hur man skulle... Hur har man koll på närvaro? Ska man kolla varje dag vad de har gjort, hur mycket ska göras... (...) Man fick lära sig efterhand, vad funkar och vad funkar inte? Kanske någon annan sa ”jag gör så här”, okej då gör vi så. (...) Men vi gjorde så sen att man fick närvaro om man följde planeringen.

## Kunskapstappets innehåll och konsekvenser

Intervjuernas huvudsakliga fokus har varit kunskapstappets innehåll och konsekvenser. Utifrån det har vi bland annat ställt frågor om vilka elever som berörs av kunskapstappet, vilka kunskaper det handlar om och varför kunskapstappet har uppstått.

### **Kunskapstappet handlar om en långsammare kunskapsutveckling**

Respondenterna ger en entydig bild av att kunskapstappet handlar om att kunskapsutvecklingen har gått långsammare under pandemin jämfört med innan. För vissa elever har kunskapsutvecklingen helt stannat av i perioder under pandemin. En del elever har även behövt repetera tidigare kunskaper. Respondenter uttrycker därför att vissa elever backat i sin kunskapsutveckling. En rektor förklarar:

Vi har ju märkt det på, det tar ju så lång tid för våra elever att bli klara med sina kurser. Vi har ju flödet, som vi kallar det, var femte vecka, när vi tar in nya elever, elever får betyg och går vidare till nästa kurs, och vi tar in från vår kö och så vidare. Och där har det ju stått stilla, det brukar ju liksom ske en förflyttning var femte vecka, bland olika kurser, och det är ett pussel att få in alla där. Men under en period var det liksom ingen. ”Jag har kvar min B-kurs, det är ingen som ska vidare.” Det var ingen. Väldigt långsamt flöde. Som liksom har gjort att det också blivit köer som vi har fått tagit hand om och fått tänka till kring hur vi ska rodda i.

En lärare inom studieväg 1, kurs A och B, i samma kommun, beskriver utvecklingen så här:

Vi har haft nästan noll genomströmning under pandemin i de här två grupperna [kurs A och B]. Vi har förlängt och förlängt och förlängt och tänkt att vi får nästan räkna bort en del av det här. Vi har verkligen fått minskat materialet liksom ”nej det här fixar dem inte” och tagit bort och tagit bort och tagit bort. (...) Den [genomströmningen] har minskat och den är långsam för de här eleverna, det tar lång tid. Men vi är överens om att den hade varit snabbare utan pandemi.

En lärare inom kombinationsutbildning, kurs D, i en annan kommun kallar det en inbromsning:

Jag upplevde inte att det var ett tapp utan en inbromsning, det är inte att de står stilla men det gick långsammare. Det var en tydlig skillnad.

Respondenter lyfter samtidigt att det för vissa elever även vanligtvis tar lång tid att komma vidare till nästa kurs, men att pandemin har gjort att det har tagit ännu längre tid för dessa elever.

## **Kunskapstappet bedöms som större inom studieväg 1 och 2**

Olika elevgrupper har drabbats olika mycket, menar respondenterna. I vilken utsträckning elevernas kunskapsutveckling har påverkats beror i huvudsak på vilken studievana och möjligheter att studera enskilt samt vilken möjlighet eleverna har haft att använda den digitala tekniken och ta del av undervisning på distans, som till exempel fjärrundervisning. Enligt respondenter berör kunskapstappet därför främst elever inom studieväg 1 och 2 och i huvudsak de inledande kurserna A och B. Gemensamt för dessa elever är att de har kortare eller ingen tidigare utbildning.

Flera respondenter lyfter även att elever som ofta behövt stanna hemma för exempelvis vård av sjukt barn påverkats negativt i sin kunskapsutveckling under pandemin. Detta eftersom det både har varit svårt att få studiero hemma och att eleverna inte har kunnat komma till närundervisningen i de mindre grupperna. Några respondenter pekar i detta sammanhang ut kvinnor som en grupp som har haft hög frånvaro på grund av att de i högre utsträckning än män har stannat hemma för vård av sjukt barn.

Ett par respondenter lyfter även att äldre elever påverkats mer negativt. Detta eftersom äldre i mindre utsträckning haft vana av att använda datorer och även mobiltelefoner, vilket i många fall var en förutsättning för att kunna kommunicera med lärare.

## **Elever inom studieväg 3 har i viss mån påverkats negativt**

De elever som studerar inom studieväg 3 beskrivs generellt sett ha haft bättre förutsättningar för att ta del av fjärr- eller distansundervisning. Respondenterna bedömer därför att elevers kunskapsutveckling inte har påverkats lika negativt som för elever inom studieväg 1 och 2. Men även dessa elever har påverkats negativt. En lärare inom studieväg 3 beskriver att genomströmningen i kurserna har varit något långsammare under pandemin. De flesta elever som haft en långsammare kunskapsutveckling har dock kunnat komma i fatt när undervisningsgrupperna återigen kunnat få närundervisning, berättar respondenten

För elever inom studieväg 3 uppges det framförallt handla om bristande studiemiljö i hemmet när andra i hushållet behövt vara hemma samtidigt från arbete, förskola eller skola. Andra hushållsmedlemmar, som till exempel gymnasieelever, kan då haft behov av den tekniska utrustningen.

En bristande studiero i hemmet innebar till exempel att eleven deltog i fjärrundervisningen dagtid med ett sämre fokus eller att eleverna fick göra sina uppgifter sent på kvällen när dator fanns ledig och barn sov. Det senare medförde i sin tur att det kunde vara svårare att få kontakt med lärare för stöd eller teknisk support om något inte fungerade. Exempel på att lärare har haft kontakt med elever under sena kvällar framkommer dock från flera respondenter.

Några av lärarna vill också framhålla att undervisningen på distans och framförallt fjärrundervisningen varit en ”kunskapsvinst”, som en av lärarna kallar det. Utöver den digitala kompetensutvecklingen som både elever och lärare fick, hade till exempel elever som behövde stanna hemma med vård av sjukt barn ibland bättre möjligheter att delta, jämfört med om undervisningen hade varit på plats. Undervisningen på distans var också ett sätt för eleverna att få kontakt med varandra och delvis bryta sin isolering. ”Det var ju en möjlighet att bli mindre orolig och att må bättre,” säger en lärare inom studieväg 3.

## **Kunskapstappet bedöms ha varit störst i början av pandemin**

Som beskrivits ovan, skedde omställningen till undervisning på distans väldigt snabbt och plötsligt. Verksamheterna var mer eller mindre digitalt rustade för undervisning på distans. Respondenter beskriver att det under våren 2020 tog tid att landa i vilken undervisning och kommunikation som passade eleverna bäst. Som nämndes tidigare pekar lärare också på att de ofta ensamma fick ta ställning till hur de skulle kommunicera med sina elever och vilka verktyg de skulle använda. Några beskriver också en avsaknad av teknisk support för att hantera tekniken. Under den här tiden var undervisningen också helt på distans utan möjlighet till närundervisning. Enligt respondenter bidrog det till att elevernas kunskapsutveckling påverkades mest negativt under de inledande månaderna av pandemin, alltså under våren 2020.

Lärare beskriver hur de under tiden som pandemin fortsatte, lärde sig att hantera tekniken och hitta lösningar för sina respektive elevgrupper. Samtidigt handlar det om en lång period av pandemi där smittspridningen har varierat under såväl perioden som på olika platser i landet under hösten 2021 till våren 2022. Det har också inneburit att elevernas möjligheter att få ta del av närundervisning i mindre grupper har varierat. Inte minst har sjukfrånvaro bland såväl elever som lärare påverkat förutsättningarna att över huvud taget ta del av undervisning. Samtidigt ökade kunskapsläget om hur undervisning på distans kunde bedrivas så när smittspridningen ökade och inte medgav närundervisning, fanns strategier och arbetssätt som gjorde att omställningen till fjärr- eller distansundervisning blev enklare och kunskapstappet inte lika omfattande som i början av pandemin.

## **Eleverna har framför allt haft svårare att utveckla de muntliga kunskaperna**

När det gäller vilka kunskaper som kunskapstappet handlar om, beskriver lärare att kunskapstappet i huvudsak handlar om de muntliga kunskaperna som att tala, lyssna och samtala på svenska. En lärare inom studieväg 1, kurs A och B uttrycker det så här:

Det muntliga har varit mest [drabbat]. Eleverna säger det själva, vi har märkt det som lärare. När vi har haft den här en-till-en-undervisningen i Whatsapp har vi försökt fokusera på lästräningen därför det är någonting som eleverna förstår och kan” Nu plockar jag upp den här texten och så tränar vi på att läsa tillsammans”. Jag har också försökt att samtala och

diskutera med elever i Whatsapp och det har funkat bättre för elever som redan har en ganska bra muntlig förmåga men för andra elever som har svårt att prata, då har det blivit mycket svårare att förstå vad jag säger än i klassrummet. När bara ansiktet finns och kroppen försvinner så blev det som en vägg. Jag är övertygad om att om vi haft samma samtal i klassrummet och eleven haft hjälp av sina klasskamrater så hade de fungerat.

En lärare inom studieväg 3, kurs C beskriver det så här:

Tala, samtala, diskutera, om man tänker sig att språket är en social konstruktion, (...) mycket svårt att erbjuda samma sociala sammanhang där språket initierats av det sociala och tas emot och reflekteras och bollas tillbaka, så tala är något [som påverkats negativt]. Men skriva inte lika märkbart. (...) Men allt hänger mycket på, faktiskt, elevens studieteknik, motivation. Och det har också varit svårare att bearbeta de delarna av undervisningen, tycker jag. Lite svårare att komma eleverna så nära och förstå hur de resonerar när man träffar dem på [kommunikationstjänsten].

De orsaker som nämns till att eleverna inte kunnat utveckla de muntliga färdigheterna handlar alltså bland annat om att eleverna inte har kunnat interagera och lära av varandra på samma sätt som i klassrummet, när närundervisningen varit begränsad eller undervisningen varit helt på distans.

Respondenter pekar också på att elever som inte har möjlighet att prata svenska utanför skolan, påverkades negativt av att få mindre tid i skolan eller ingen tid alls. Några lyfter att en stor del av eleverna bor i bostadsområden där få pratar svenska och att eleverna därför under pandemin har haft små möjligheter att praktisera det svenska språket. Samma lärare som ovan utvecklar:

Problemet är att de har så lite kontakt med svenska språket i vardagen. Då vill man gärna servera en bricka varje dag. (...) Det har blivit ett stelare språk, bristande social förankring i språket.

En rektor beskriver avsaknaden av att tala svenska:

Många har upplevt att tala har varit någonting [svårt]. Alltså många av våra elever talar bara svenska i skolan och när man då inte har varit i skolan så talar man aldrig med någon på svenska. Med det är ju också höra, man kanske inte lyssnar så mycket på svenska, men det säger de inte lika mycket själva, för att jag tror att tala är det som de själva kan uttrycka att de har svårt med och att de behöver träna på. Men för mig känns det som att det hänger ihop. En del upplever nog att de förstår mer men de kan inte uttrycka sig och tala själva.

Rektorn fortsätter att förklara varför även elever inom studieväg 3 har påverkats vad gäller utvecklingen av de muntliga kunskaperna.

Min erfarenhet är ju att de som har en högre utbildningsbakgrund har ju haft lättare under den här tiden att kunna jobba enskilt och ändå utvecklas, men de är inte så många hos oss så vi ser inte så mycket av det. Men för de som har [längre utbildningsbakgrund], då är det tala, som det inte har fått träna på.

Det vardagliga, fysiska mötet och samtalet med andra människor i och utanför undervisningen är också svårt att ersätta i fjärrundervisning och via lärplattformar, pekar flera respondenter på. En lärare inom studieväg 2, kurs B, förklarar:

Men en viss del kunde man inte kompensera, som det där med att läraren rättar när de läser, att det finns ett naturligt sätt att prata om vädret eller vad som helst, för det var ju jättejobbigt i [kommunikationsverktyget], med sådana tala-övningar.

## Lärare har haft svårare att stötta elever i sin skrivutveckling

Några lärare nämner att eleverna har haft svårare att utveckla sina skrivkunskaper. Det gäller främst elever på studieväg 1 och i viss mån studieväg 2. En orsak som nämns är att elever som läser A-kurs inte har lärt sig skriva på svenska ännu och färdigheten är svår att befästa på egen hand. Elever som har kommit längre i sin sfi-utbildning och kan skriva har haft lättare att arbeta enskilt. En lärare inom studieväg 2, kurs B beskriver att det var svårt med skrivuppgifter i lärplattformen för vissa elever:

Skriva-delen, där fick de skrivuppgifter och sen gav man skriftlig feedback, det upplevde nog alla var rätt dödfött. De förstod liksom inte, när man bad dem att rätta och så skickar de tillbaka samma fel.

Några lärare nämner också att de har märkt att elever fått hjälp med just skrivandet hemma, till exempel av sina barn, och att det därför är svårt att bedöma om eleverna verkligen har utvecklat sitt skrivande. Vidare beskriver en lärare som undervisar på en B-kurs inom studieväg 2 att eleverna skrivit mest på datorn under pandemin och att de senare märkt att eleverna inte är lika bra på att skriva för hand.

## Elevers hela kunskapsutveckling har påverkats negativt i vissa fall

Elever har i vissa fall valt att avbryta sin utbildning, särskilt under början av pandemin, för att sedan igen söka till utbildningen senare under pandemin. Vissa elever har även blivit sjuka under längre perioder och frånvaron beskrivs som högre än normalt. Respondenter understryker dock att närvaron stundtals varit högre eftersom elever haft bättre möjligheter att delta digitalt vid vård av sjukt barn eller egna milda symptom. Men i de fall då elever inte kunnat delta i undervisning under längre perioder har kunskapsutvecklingen inom samtliga kunskapsområden gått förlorade. En rektor beskriver hur de som tidigt avbröt sin utbildning har påverkats:

Om jag tänker på eleverna som återanmäler sig nu till sfi, så upplever jag att många saknar grammatiska baskunskaper som man får i början av sin sfi.

Rektorn lyfter även att gruppen saknar fonologisk medvetenhet, det vill säga medvetenhet om språkljuden och hur de kan kombineras och att det därför blir svårt att placera dessa elever i nya grupper. Vidare beskriver rektorn att de nya grupperna består av elever med större variation av förkunskaper, vilket kan vara en utmaning för lärarna.

Men även om elever har varit inskrivna på sfi under pandemin utan längre frånvaro, omfattar kunskapsstappet alla kunskapsområden och färdigheter inom utbildningen, för vissa elever. Flera respondenter pekar i detta avseende på elever inom studieväg 1 och i viss mån 2. En rektor beskriver:

Jag tror att det handlar om alla, alla [kunskaper], och anledningen till att jag tror det är att vi har en så stor andel korttidsutbildade hos oss och de har så svårt att ta till sig och jobba med



sådana här saker själv när man ska vara hemma. De har ju behovet av att man säger till dem att nu ska vi göra det här.

## **Mindre undervisningstid bedöms vara den främsta orsaken till kunskapstappet**

Respondenterna är eniga om vad som har bidragit till kunskapstappet. Det handlar i huvudsak om att eleverna inte fått lika mycket undervisningstid som innan pandemin.<sup>41</sup> Verksamheterna har inte kunnat ge lika många undervisningstimmar när undervisningen bedrivits genom närundervisning i mindre grupper. Även elever som bedömts ha bättre förutsättningar att delta i fjärrundervisning, har fått något färre timmar eftersom verksamheterna har bedömt att det inte går att genomföra lika långa lektioner digitalt eftersom det upplevs mer krävande än närundervisning. Som också beskrivits tidigare har elever därför i större utsträckning fått mer distansundervisning och studerat mer enskilt genom att ta del av material i olika digitala lärplattformar.

## **Undervisningens kvalitet har också varierat**

Några rektorer pekar på att undervisningens kvalitet inte har påverkats i större utsträckning, åtminstone inte när eleverna fått närundervisning i mindre grupper. Det är snarare fjärr- och distansundervisningen som varit sämre för vissa elever. En rektor uttrycker det som att undervisningen bytte fokus i början av pandemin:

Ja i allra högsta grad, det är ett tvärkast och ett helt annat sätt att undervisa på, nytt för både elever och lärare. Med kunskapsluckor för både lärare och elever kring det digitala. Det var fokus på den digitala kommunikationen snarare än språkinläring initialt.

Några lärare lyfter dock att även utbildningen generellt har haft sämre kvalitet och att även närundervisningen i de mindre grupperna har varit sämre för eleverna. En lärare inom studieväg 1, kurs A och B beskriver närundervisningen i mindre grupper:

Ja, även när vi tagit in halvgrupper har det blivit en stympad undervisning. Vi har inte kunnat göra de här gruppaktiviteterna som vi känner är språkutvecklande, det har liksom blivit så att eleverna sitter i sina små öar och sen kommer man fram och så har vi haft en liten plexiglasskärm så har vi liksom pratat enskilt med eleverna. Det har ju inte blivit... Vi har ju fått ta bort väldigt många undervisningsmoment på grund av smittrisken. (...) I mindre grupper har det varit fokus på att prata men det har ju varit begränsad undervisning med avstånd, inte det här dynamiska, språkutvecklande med grupparbeten och så.

Läraren beskriver även hur de upplevde sig tvingade att förenkla innehållet i undervisningen:

En förändring är ju att vi fick spela in allting, alltså alla uppgifter som eleverna fick behöva också finnas på film intalat (...) eftersom eleverna inte kan läsa så mycket själva (...). Det går inte bara lämna ett papper. (...) Vi har fått förenkla materialet mycket och det har liksom blivit mindre, man kan inte lassa på för mycket när de ska sitta hemma. Men de har också behövt mycket vägledning och instruktioner.

---

<sup>41</sup> Undervisning innebär enligt skollagen processer som leds av lärare (1 kap. 3 § skollagen).

Anledningen till att verksamheterna valde att ta in eleverna i mindre grupper för närundervisning, var att man bedömde att det skulle innebära en bättre kvalitet jämfört med om eleverna enbart fått fjärr- eller distansundervisning. Det vägdes alltså mot att antalet undervisningstimmar med lärare totalt blev färre. Några respondenter vill därför lyfta fram att kvaliteten hade kunnat vara ännu sämre, om eleverna enbart hade fått sina timmar men på distans. Vissa respondenter lyfter även att det var en bättre kvalitet på undervisningen i de mindre grupperna, jämfört med innan pandemin eftersom det var lättare att se varje elev och att gruppernas sammansättning var mer homogen. En lärare inom studieväg 1, kurs C förklarar: ”Men det blev ju mer kvalitet när vi hade halvgrupp. (...) varje individ får prata till punkt och får mycket mer anpassad återkoppling,” säger läraren.

En rektor berättar att verksamheten har följt upp närundervisningen i mindre grupper och framhåller att det är en svår avvägning jämfört med fler timmar genom fjärr- eller distansundervisning:

När man har betydligt färre elever i klassrummet kan man se elevernas behov på ett annat sätt och ge dem mer stötning på lektionstid än vad man har kunnat i en större grupp. Samtliga lärare uppgav att kvaliteten blev bättre när det blev mindre grupper. Det kanske kan kompensera antalet timmar. (...) Men å andra sidan, med tanke på att sfi-elever inte alltid har möjlighet att träna på språket utanför skolan, så då är det klart att [mindre undervisning] påverkar språkutvecklingen.

Ytterligare lärare beskriver att elever fick fortsätta i utbildningen även om de inte gjorde så mycket progression, eftersom man bedömde att varken kvaliteten på undervisningen eller antalet undervisningstimmar var de samma som innan pandemin. En lärare inom studieväg 1, kurs A, säger att: ”Vi undvek att ”avbrotta” dem under pandemin eftersom vi inte kunde erbjuda samma kvalitet i undervisningen som förut.”

## **Elevers bristande studiemiljö hemma har påverkat studierna**

Som nämnts tidigare framkommer svårigheter för eleverna att få studiero hemma eftersom många personer i samma hushåll varit hemma samtidigt. Flera respondenter lyfter att det är en av de huvudsakliga orsakerna till kunskapstappet, särskilt för elever som haft mycket fjärr- eller distansundervisning. Flera nämner att många elever hade sina barn hemma från förskola eller skola mer än vanligt under olika perioder, vilket gjorde det svårt för eleverna att hålla fokus på studierna. En lärare lyfter att man bedömde att det därför var bättre att eleverna fick arbeta mer i lärplattformen för att de kunde ta del av inspelat material och arbeta med sina övningar när det passade eleverna bäst. En lärare inom studieväg 1, kurs C, ger ett exempel: ”Jag hade en elev som satt i garderoben och så stod ungarna utanför och skrek. Min uppfattning är också att man höll ungarna hemma trots att skolan inte är stängd.”<sup>42</sup>

---

<sup>42</sup> Se även Skolverket (2022a).

## Färre möjligheter att ge omedelbart stöd och återkoppling

En konsekvens av färre undervisningstimmar och mer fjärr- eller distansundervisning istället för närundervisning är att det har varit svårare för elever att få direkt återkoppling eller stöd. Som framgick tidigare har dock lärare varit tillgängliga via chatt eller mobiltelefon som har inneburit att eleverna kunnat få ostörd tid med läraren, vilket flera beskriver som någonting positivt. Men lärare pekar också på att det är mycket tidskrävande att ge enskilt stöd och att inte alla elever förstår själva om de är i behov av stöd och därför inte ber om hjälp heller. Flera pekar också på att eleverna saknat studieteknik för att studera enskilt och att de har haft svårt att utveckla den på egen hand. En lärare inom studieväg 2, kurs B säger ”våra elever är beroende av lärarens hjälp. De fick inte tillräckligt med hjälp tycker jag.”

En lärare inom studieväg 2, kurs C förklarar varför eleverna inte kunde få samma hjälp på distans som i klassrummet:

Just den där interaktionen med snabb eller ingen feedback, den missar man ju lite grann. Jag upplever att eleverna kanske inte riktigt begär hjälp på samma sätt som de gör när jag står fysiskt i klassrummet, de tänker och försöker själva. Just det där med att kunna avläsa och se vad var och en behöver och kommunikationen som man får... Hur många repetitioner? Vad behöver jag ta om? Och sådär... när man inte har dem nära, så kan ju det upplevas lite svårare.

En annan lärare inom studieväg 1, kurs C beskriver hur bristen på interaktion mellan läraren och eleven påverkat studierna:

Vad är det egentligen som gjort att de fastnat? (...) De här eleverna på studieväg 1, de reflekterar ju inte av egen kraft, utan i klassrummet måste jag ju hela tiden fråga ”varför använder du det där verbet, eller vad är det där för en verbform?” Jag måste hela tiden mata dem med reflektionsfrågor och det går ju inte när de är på distans och därför har de inte befast kunskaperna och kan inte tillämpa dem.

Samma lärare framhåller också vikten av att kunna se elevernas kroppsspråk när eleverna har en begränsad nivå i svenska språket:

Det här med att jobba med olika texttyper, det kräver ju en interaktion med eleverna, att man kan ge återkoppling i små mängder, direkt och omedelbart, så det är mycket bättre att ta det i klassrummet. Och att kunna avläsa kroppsspråk (...) I klassrummet ser man ju i ögonen, man ser ju på kroppen, om de har förstått eller inte.

## Elevernas motivation har påverkats negativt

Flera respondenter framhåller att det är viktigt att eleverna är motiverade för att kunna nå målen för utbildningen. Samtidigt återkommer respondenterna till att elevernas motivation har påverkats negativt på olika sätt under pandemin. Det handlar om att det är svårare att hålla motivationen uppe när man studerar hemma. Det handlar också om att när eleverna har upplevt att de misslyckas och att man inte kommit framåt i sin kunskapsutveckling som tidigare, har motivationen påverkats negativt. På lång sikt menar flera av respondenterna också att motivationen kan påverkas negativt av att eleven behöver vara i utbildningen under en längre period. En lärare inom studieväg 2, kurs C utvecklar:

Nog kan jag se tappet ganska tydligt... (...) men jag kan känna att det varit ganska tufft för många av eleverna. Just frånvaron av ett fysiskt klassrum, de får ju svårare att känna sig delaktiga i den här lärandegemenskapen. Som i sin tur har en viss påverkan på motivationen. Jag tror att jag skulle haft fler klara tidigare om det inte vore för pandemin. Av olika anledningar – måendet, ja det är mycket som spelar in.

#### En lärare inom studieväg 1, kurs A:

Hos 1A-elever [elever inom studieväg 1, kurs A], man har inte den här inre motor, drivkraften att ”nu ska jag studera och lära mig” utan ”jag gör någonting och så är jag färdig.” Men är man i klassrummet då blir det här görandet mer intensivt och påtagligt än om du sitter själv. (...) jag är i en lärandesituation i klassrummet, men är jag hemma så gör jag det bara och så är jag färdig.

#### En lärare inom studieväg 1, kurs A och B:

Det har ju varit svårt, ännu svårare, att upprätthålla motivationen under pandemin om man tänker att det normalt är svårt att upprätthålla motivationen när man märker att det här är svårt och att det här går ju inte så bra, så blir det ju ännu svårare när man sitter isolerad och liksom, och man känner att det här tar långt tid. Så det är ju en av de stora faktorerna vad gäller kunskapsstappet, att pandemin har ju påverkat motivationen. (...) Om vi talar om det här med långsiktiga konsekvenser (...) Ju längre tid en kurs tar ju svårare blir det ju att upprätthålla motivationen. Och det gäller ju på lång sikt också. Att kunna orka sig igenom studierna. Det är min tanke att på så sätt skulle pandemin verkligen kunna påverka långsiktigt.

Flera respondenter framhåller även att de som kunnat upprätthålla studiemotivationen under pandemin har klarat sig bättre än de som inte har haft lika stark studiemotivation. En lärare inom studieväg 1, kurs C, säger såhär:

De som verkligen har varit motiverade, inte haft familj, de som verkligen har kunnat klara av att hålla motivationen uppe (...) de klarar sig, men det är inte så många som har lyckats med det.

I intervjuerna lyfter respondenter också att verksamheterna har haft svårare att motivera eleverna under pandemin, framförallt vad gäller att få eleverna att lägga tid på studierna. En rektor beskriver:

Vi har ju många elever som har gått här under en lång tid nu, och vi når kanske inte fram till alla, att kunna motivera dem till varför de går här. Och det tror jag har med pandemin att göra också.

## Anpassningar och åtgärder för att minska kunskapsstappet

I intervjuerna har vi också ställt frågor om verksamheterna har vidtagit några åtgärder för att motverka kunskapsstappet och vilka åtgärder det i så fall har handlat om. Frågorna har ställts i ett skede där verksamheterna relativt nyligen har tagit sig igenom spridning av en ny variant av viruset. Det innebär att personal och elever ganska nyligen hade återgått till ordinarie verksamhet och att frågan om insatser med anledning av kunskapsstappet därför ställs i ett relativt tidigt skede. Respondenterna har dock även fått frågan vilka insatser som har gjorts hittills. Nedan redovisas en sammanfattning av svaren på området.

## Förlängning av elevernas utbildningstid uppges vara en åtgärd

Mot bakgrund av att verksamheterna inte kunnat erbjuda alla elever den undervisning de har haft behov för att utveckla alla färdigheter och göra progression, har det ofta inneburit att eleverna har behövt längre tid i kurserna. Det lyfts också som en vanlig åtgärd att förlänga elevens tid i kursen för att hantera att eleverna haft en långsammare kunskapsutveckling. Flera respondenter beskriver att det var vanligare under pandemin att kurser förlängdes än innan. Även i detta sammanhang lyfts främst elever inom studieväg 1 och 2. Så här säger en lärare inom studieväg 1, kurs A och B: ”Det känns som om vårt främsta verktyg har varit förlängningar, det har varit lite så, i väntan på att kunna jobba på riktigt igen.”

Utbildningen inom sfi måste utformas så flexibelt som möjligt när det gäller tid, plats, innehåll och arbetsformer. Kommuner sätter dock ibland upp så kallade ramtider, det vill säga den tid som eleverna har på sig att nå målet med utbildningen. Dessa ramtider är kommunala beslut och tiderna varierar mellan kommunerna. Det anges dock inga sådana tidsgränser för sfi i skolförfattningarna. I två av kommunerna i den här studien finns det inga fastställda ramtider. De som har ramtider uttrycker att det under pandemin varit viktigt att eleverna kunnat få förlängd tid och att vissa elever upplevt stress kopplat till att ramtiden har passerat. En rektor menar att huvudmannen under pandemin varit mer generös med förlängningar än innan pandemin. Så här säger en lärare inom studieväg 1 på samma tema:

Alla blev ju förlängda. Och ända fram till nu...har vi varit väldigt flexibla med tiden. (...) Finns det goda skäl så har tiden inte behövt vara ett problem. Och det är verkligen på grund av [pandemin]. Men nu känns det som att det är slut med det.

Den här respondenten, en lärare inom studieväg 1, kurs A, beskriver nedan relationen mellan minskad undervisningstid med lärare och behov av förlängning:

Förutsättningarna är ju inte de bästa när man inte kan undervisa alla elever samtidigt och man inte får den här dynamiken och om vi inte har lika mycket tid på oss framför allt. I kommunen finns det en viss ramtid som är satt för varje elev och varje kurs. Om man då bara har halva tiden lärlarledda lektioner mot vad man är lovad att få ha, så är det ju klart att det är mycket svårare att kunna få ett godkänt betyg inom ramtiden. Och det har vi protesterat mycket emot. (...) Eleverna skulle behöva få en förlängd tid att få slutföra sina studier, för de som har svårigheter. Vissa som har lätt för att studera, de klarar sig nästan alltid, de hittar vägar. Men de som är svaga och har svårt med studieteknik, de har inte haft samma förutsättningar som om de skulle ha haft om de hade fått gå på sfi innan pandemin. Det är helt klart.

En annan lärare inom studieväg 2, kurs B beskriver hur de inte haft någon fast ramtid och att eleverna fått fler timmar totalt i den aktuella studievägen än före pandemin:

Formellt sett finns det ingen tid på kursen. Så länge du gör progression kan du läsa kursen. Men i snitt har vi haft ungefär 1 050 timmar för att ta sig igenom sfi 2, alltså B, C och D. Det är snitt. Men nu ligger många av eleverna redan på nästan 1 000 timmar fast de bara är

på B-kursen. Förut när de gick ut D-kursen så kunde de ligga på cirka 1 200–1 500 timmar max. Men nu har de redan kommit upp i sina timmar, även om de får fortsätta studera såklart. Men vi ser att det tar betydligt längre tid.

Det bör dock påminnas om att eleverna i flera av de intervjuade kommunerna ges närvaro när de gör uppgifter i den digitala lärplattformen.

## **Verksamheterna har prioriterat att återgå till närundervisning**

När det gäller specifika insatser för att minska kunskapstappet, svarar flera respondenter att inga sådana har gjorts. I stället menar flera att fokus har legat på att återvända till närundervisningen och den ordinarie undervisningen, särskilt för de elevgrupper som under pandemin har missgynnats av fjärr- eller distansundervisning. Respondenter menar därför att en viktig åtgärd har varit att återvända till närundervisning så fort det har varit möjligt. En respondent från en av de intervjuade verksamheterna nämner att mer specifika insatser som till exempel utökad modersmålsstöd, språkcaféer och fler stödgrupper, har införts med anledning av pandemin. Desto fler beskriver dock hur verksamheterna har börjat starta upp liknande aktiviteter som de hade sedan innan pandemin, men som fått sättas på paus på grund av smittriskan.

En svårighet gällande att fråga om insatser för att motverka kunskapstapp med anledning av pandemin, är att det är reglerat att eleverna alltid ska ges det stöd och de anpassningar de behöver för att nå målen för utbildningen.<sup>43</sup> Lärare framhåller i intervjuerna att insatser görs hela tiden för att stötta enskilda elever som är i behov av anpassningar i undervisningen eller stöd utanför undervisningen. En respondent framhåller dock att det är svårt att göra särskilda insatser utöver schemat eftersom eleverna har andra aktiviteter under dagen, exempelvis via Arbetsförmedlingen, och därmed inte kan delta i ytterligare stödinsatser. Det uttrycks därmed att det kan vara svårt att motivera eleverna att delta i de insatser som ligger utöver den schemalagda undervisningen.

Det uttrycks dessutom att det finns vissa hinder för att få elever att komma tillbaka till närundervisningen. En rektor beskriver att det finns en tendens till att elever under pandemin vände sig vid att studera hemma och inte minst vid den flexibilitet som det innebar, vilket gjorde att en del elever var tveksamma till återgången till närundervisning. Rektorn menar också att sfi-verksamheten arbetar med andra enheter inom kommunen för att få bukt med problemet. Det handlar bland annat om att uppmana eleverna som haft barn hemma under pandemin att ha sina barn i förskola och fritidshem, för att kunna lägga tid på sina studier.

En annan rektor berättar att ansökningarna till kurser på distans ökade när närundervisningen återigen började. Så här resonerar en tredje rektor kring varför en del elever har önskat fortsätta med distansundervisning:

Det har ju varit en jobbig period för många och man har stora familjer och många barn osv, och de här rutinerna kanske inte sitter riktigt, att man ska komma till skolan och så vidare,

---

<sup>43</sup> Förordningen (SKOLFS 2012:101) om läroplan för vuxenutbildningen. Se avsnitt 2 Övergripande mål och riktlinjer, under rubriken 2.1 kunskaper.

och man har mycket andra problem runt omkring och kanske lite att motivationen kring studier kanske inte riktigt finns där på samma sätt som det var tidigare.

Samtidigt framhåller flera respondenter att många elever har uppskattat att komma tillbaka till klassrummet, med tanke på de svårigheter som fjärr- och distansundervisningen innebar för dem.

### **Det hade behövts en mer gemensam strategi för hur undervisningen skulle bedrivas under pandemin**

Vi ställde också en fråga om vilka åtgärder eller anpassningar som lärare och rektorer tycker borde ha genomförts för att minska kunskapsstappet under pandemin. Respondenter lyfter här behovet av ledning och styrning från början samt en gemensam strategi kring hur undervisningen skulle bedrivas på distans, exempelvis vilka digitala kommunikationstjänster och lärplattformar som skulle användas. Så här resonerar en rektor:

Jag tänker att i första hand borde man kanske ha satsat på det digitala stödet för lärarna så att de inte behövde uppfinna hjulet. Våra lärare är digitalt kompetenta men det fanns ingen enhetlig linje - på studieväg 1 jobbar vi med de här plattformarna och på studieväg 3 är kanske fjärrundervisning det bästa.

Det finns också respondenter som uttrycker att man inte vet vad man hade kunnat göra mer, men att insatserna som gjordes ändå inte räckte till för att minska kunskapsstappet. Så här säger en rektor:

Jag kan inte se att vi hade kunnat göra så mycket mer än vi gjorde, men jag tror inte det mötte elevernas behov. Jag tror att de hade behövt ännu mer. (...) Jag menar, en lärare har ju en hel klass och de sa det att när jag ger information till en klass på 25 elever och jag har sagt det en gång så har 25 hört det. Men när vi är digitala så måste jag ringa upp 25 stycken. Det var ett otroligt jobb.

### 3. Slutsatser

Den nationella enkätundersökningen bland huvudmän för komvux som gjordes under hösten 2021 visade att totalt 90 procent bedömde att det hade skett ett kunskapstapp inom sfi under pandemin. Nästan 40 procent bedömde att det hade skett ett kunskapstapp i hög utsträckning.<sup>44</sup> Det är ett allvarligt resultat som pekar på att det har funnits utmaningar inom sfi under pandemin. Mot den bakgrunden har Skolverket genomfört en intervjuundersökning med lärare och rektorer i fem av kommunerna som bedömt att det i hög utsträckning hade skett ett kunskapstapp. Studien är inte representativ för andra kommuner eller för andra kommuner som bedömde att det hade skett ett kunskapstapp. Den ger dock en ökad insikt i fem verksamheter och exempel på hur kunskapstappet kan se ut. Nedan sammanfattas studiens resultat och slutsatser.

#### Långsammare kunskapsutveckling har förlängt elevernas kurser

Lärarna och rektorerna i de fem kommunerna beskriver på ett tydligt sätt att pandemin har lett till en långsammare kunskapsutveckling. Många elever har alltså varit kvar i utbildningen under en längre tid jämfört med innan pandemin. Kunskapstappet inom sfi tycks alltså snarare handla om en inbromsning i elevernas kunskapsutveckling, än att elever har gått vidare i sina studier utan att ha fått med sig delar av utbildningen, vilket varit fallet i andra skolformer.<sup>45</sup> En långsammare kunskapsutveckling tycks därmed vara en mer rättvis beskrivning än ett kunskapstapp.

Även den officiella statistiken, visar att elevernas kurser har pågått under en längre tid jämfört med innan pandemin. Under 2021 pågick avslutade kurser i genomsnitt under 37 veckor medan genomsnittet under 2019 var 28 veckor. Främst är det inom studieväg 1 och 2 som kurserna har förlängts. Alla fyra kurserna inom studieväg 1 har exempelvis, jämfört med 2019, ökat med mellan 42–46 procent i antal veckor som eleverna har behövt för att uppnå betygskriterierna för kursen.<sup>46</sup> Samtidigt ser vi att längden på sfi-utbildning ökade också från 2018 till 2019, vilket kan tyda på att ökningen är en del av en längre trend och inte endast beror på covid-19-pandemin.<sup>47</sup> Andelen kursdeltagare som avslutade kurser utan godkänt betyg, har dock inte ökat i någon större utsträckning sedan 2019, vilket också indikerar att det tycks handla om att det har tagit längre tid att tillgodogöra sig kunskaperna under pandemin.

---

<sup>44</sup> Eftersom det är huvudmännen som har gjort bedömningen finns det en möjlighet att den mer verksamhetsnära personalen i komvux, som till exempel lärare, eller eleverna själva skulle göra en annan bedömning. I den här studien har vi därför stämt av om respondenterna i verksamheten delar huvudmannens bedömning avseende om det har skett ett kunskapstapp eller inte.

<sup>45</sup> Skolverket (2022b).

<sup>46</sup> Skolverkets officiella statistik avseende 2021.

<sup>47</sup> Skolverket (2022c).



Att misslyckas och inte komma framåt i sin kunskapsutveckling och därmed behöva vara längre i utbildning har enligt respondenterna påverkat elevernas studiemotivation negativt, vilket beskrivs som en viktig faktor för att eleverna ska kunna lyckas med sina studier. Att inte komma framåt i sin kunskapsutveckling kan också innebära en stress för eleven över att inte få slutföra sin sfi-utbildning eftersom det kan fördröja elevens inträde på arbetsmarknaden.<sup>48</sup>

## **Störst påverkan på kunskapsutvecklingen inom studieväg 1 och 2 samt i början av pandemin**

Precis som den officiella statistiken visar uppger de respondenter vi har intervjuat att kunskapsutvecklingen främst har gått långsammare för elever inom studieväg 1 och 2, alltså de elever som har kort eller ingen utbildningsbakgrund. Dessa elever har haft svårare att ta del av distansundervisningen och studera enskilt eftersom många av dem bland annat har haft bristande studieteknik och har varit i större behov av närundervisning och omedelbar återkoppling från läraren. Skolinspektionens iakttagelser från distansinspektionen under våren 2021 bland ett urval av verksamheter visar att verksamheterna har haft svårt att ersätta närundervisning med fjärr- och distansundervisning. Detta eftersom den interaktion som uppstår vid närundervisning är svår att få till stånd vid fjärr- eller distansundervisning. Vidare betonar Skolinspektionen att närundervisning är särskilt betydelsefullt för elever med svaga språkkunskaper.<sup>49</sup>

Enligt respondenterna var det elever inom studieväg 1 och 2 som under sommaren och framför allt till hösten 2020 prioriterades för närundervisning i mindre grupper. Enligt rekommendationerna var möjligheterna att komma till lokalerna mycket begränsade under våren 2020. I inledningen av pandemin saknades även viss teknik samt färdiga strategier och arbetssätt över hur undervisningen skulle bedrivas. Respondenterna i den här studien pekar därför på att den negativa påverkan på kunskapsutvecklingen varit störst i början av pandemin.

Elever inom studieväg 3 har enligt respondenter också påverkats negativt under pandemin eftersom de har haft mer fjärr- eller distansundervisning och mindre närundervisning. De har till exempel också haft svårt att få studiero i hemmet när andra i hushållet har behövt vara hemma samtidigt.

## **Elevernas muntliga färdigheter har påverkats mest men för vissa har alla kunskapsområden påverkats negativt**

Enligt de fem verksamheterna tycks pandemin främst ha medfört en långsammare kunskapsutveckling vad gäller de muntliga färdigheterna som att tala, lyssna och samtala på svenska. Flera pekar på att eleverna inte fått möjlighet att i tillräcklig

---

<sup>48</sup> Av 20 kap. 9 § skollagen följer att den som har antagits till en kurs har rätt att fullfölja kursen. Huvudmannen får dock besluta att utbildningen på kursen ska upphöra, om eleven saknar förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen eller annars inte gör tillfredsställande framsteg. Den vars utbildning i sfi har upphört eller som frivilligt avbrutit utbildningen ska på nytt beredas sådan utbildning, om det finns särskilda skäl för det.

<sup>49</sup> Skolinspektionen (2021).

utsträckning träna på de muntliga färdigheterna, varken i eller utanför undervisningen, när samhället varit mer eller mindre stängt.

Flera av uppgifterna som eleverna i de intervjuade verksamheterna har arbetat med hemma beskrivs ha varit skriftliga vilket har varit svårare för de elever som inte kommit så långt i sin skrivutveckling. Lärare vittnar också om att fusk har förekommit när det gäller skrivuppgifter vilket har gjort det svårare att bedöma i vilken utsträckning eleverna har utvecklat sina skrivfärdigheter under pandemin.

För vissa elever som har haft mycket svårt att ta del av fjärr- och distansundervisning och att studera enskilt, har dock kunskapsutvecklingen inom samtliga områden påverkats negativt. Det gäller inte minst de elever som under pandemin har avbrutit sina studier och senare återvänt samt de som varit frånvarande under längre perioder.

## Mindre undervisningstid under pandemin

Respondenterna i de fem kommunerna är relativt eniga när det gäller skälet till att eleverna har behövt vara längre i utbildning. Eleverna har inte fått lika många undervisningstimmar som innan pandemin. När elever inom främst studieväg 1 och 2 prioriterades för närundervisning i mindre grupper på grund av smittriskan, halverades deras undervisningstid. Flera av respondenterna bedömer att även om lärare ofta har varit tillgängliga digitalt, så har elever heller inte bett om hjälp i samma utsträckning när de har studerat hemifrån jämfört med när lärare och elever har träffats fysiskt i verksamhetens lokaler. Även elever som främst haft fjärr- eller distansundervisning har fått färre timmar eftersom man ofta bedömt att det varit svårt att ha lika långa lektioner digitalt.

## Undervisningens kvalitet har också påverkats

Den långsammare kunskapsutvecklingen under pandemin beror inte enbart på mindre undervisningstid. Respondenter uppger också att de undervisningstimmar som genomförts i vissa fall ha haft sämre kvalitet. Framför allt uppges fjärr- eller distansundervisning ha inneburit att undervisningen inte har haft samma kvalitet som innan pandemin. Samtidigt menar flera att närundervisningen i mindre grupper har varit bra, eller till och med bättre, eftersom de mindre gruppstorlekarna har inneburit att läraren har haft mer tid för varje elev. Andra menar dock att även undervisningen i mindre grupper har haft sämre kvalitet eftersom man inte kunnat genomföra alla gruppaktiviteter och fått samma dynamik i undervisningsgruppen som när undervisningen skedde i större grupper innan pandemin. Några respondenter beskriver också att man behövt ta bort moment när undervisningen var på distans samt att det varit svårt att hinna med att skapa kvalitet både i närundervisningen och i fjärr- och distansundervisningen.

## Förlängning av kurser ses som den främsta åtgärden

Som konstaterats tidigare har elever i de intervjuade kommunerna erbjudits mindre undervisningstid och därmed haft en långsammare kunskapsutveckling

jämfört med före pandemin. Mot den bakgrunden har eleverna haft behov av mer tid för att nå kunskapsmålen. Det har ibland också inneburit att det har krävts ett beslut om att elevens kurs ska förlängas och därmed eventuellt överträda lokalt beslutade ramtider, något som finns i vissa av kommunerna som ingår i studien. Vissa respondenter uttrycker även att förlängning är den främsta åtgärden för att hantera att eleverna har haft en långsammare kunskapsutveckling. Samtidigt bör det understrykas att elever som påbörjat sfi har rätt att slutföra sin utbildning, så länge som eleven inte saknar förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen eller av annan anledning inte gör tillfredsställande framsteg. Den vars utbildning i sfi har upphört eller som frivilligt avbrutit utbildningen ska på nytt beredas sådan utbildning, om det finns särskilda skäl för det.<sup>50</sup>

Det förekommer även några specifika åtgärder för att hantera att elever haft en långsammare kunskapsutveckling, som till exempel så kallade språkcaféer. Utöver det nämner de intervjuade verksamheterna att stödinsatser som fanns innan pandemin har återupptagits. Samtidigt uttrycks olika svårigheter med att få elever att ta del av sådana insatser utanför undervisningen. Fokus tycks därför ha varit på att återgå till den ordinarie undervisningen på plats i lokalerna och ge en god undervisning, snarare än att fokusera på frivilliga insatser.

## **Resultatet väcker frågor om vad som kan vara undervisning inom sfi**

Utbildning i sfi ska i genomsnitt under en fyraveckorsperiod omfatta minst 15 timmars undervisning i veckan. Undervisningens omfattning får dock minskas om eleven begär det och huvudmannen finner att det är förenligt med utbildningens syfte.<sup>51</sup> Enkätundersökningen från hösten 2021 visade att fyra av tio huvudmän bedömde att inte alla elever fick den undervisningstid de har rätt till under våren 2021. Även när vi ställde frågan till samtliga huvudmän tycks det alltså ha funnits svårigheter med att ge eleverna den reglerade undervisningstiden fullt ut. Bland svaren från huvudmännen i enkäten framgick också att synen på vad undervisning är, varierar. Några menade att elever hade fått 15 timmars undervisning i veckan, men att det inte handlade om 15 timmar av det som respondenterna benämner som ”lärarledd undervisning”.<sup>52</sup> Vi kan även konstatera att en av de huvudmän som ingick i den här studien, i höstens enkät uppgav att samtliga elever hade fått den reglerade undervisningstiden, medan de andra svarade att de inte hade det.

Även i den här studien framkommer att synen på vad undervisning är varierar i kommunerna. Flera respondenter resonerar om vad som ska räknas som undervisning och uttrycker att eleverna inte har fått den undervisning de har rätt till. Några beskriver hur man har fått göra nya tolkningar av hur elever ska kunna ges närvaro, genom att en del av de 15 timmarna har bestått av att läraren har sett att eleven arbetar med uppgifter i en digital lärplattform.

---

<sup>50</sup> 20 kap. 9 § skollagen.

<sup>51</sup> 20 kap. 24 § skollagen.

<sup>52</sup> Skolverket (2021).

I skollagens inledande kapitel framgår att undervisning är ”processer under ledning av lärare”.<sup>53</sup> Undervisning ska alltså ledas av lärare för att det ska handla om undervisning. Så sent som under våren 2022, beslutade riksdagen om en ny definition där undervisning definieras som ”processer som på lektioner eller vid andra lärtillfällen leds av lärare”.<sup>54</sup> Vad som avses med ”andra lärtillfällen” framgår inte av lagtexten. Av förarbetena framgår dock att undervisning kan ske utanför formella lektioner, både i skola och komvux. Vidare framgår att om till exempel ett studiebesök faller under definitionen av undervisning, måste avgöras i det enskilda fallet. Om exempelvis en lärare inom ramen för undervisningen om demokrati anordnar ett studiebesök i riksdagen så kommer det att anses vara undervisning enligt den nya lydelsen av definitionen.<sup>55</sup> Samtidigt har riksdagen också pekat på vikten av mer undervisningstid för vissa nyanlända vuxna. Enligt den beslutade propositionen om en sammanhållen utbildning för nyanlända som har utbildningsplikt, ska den sammanhållna utbildningen för vissa nyanlända vuxna<sup>56</sup> ha rätt till 23 timmar undervisning i genomsnitt i veckan och att den undervisningstid som ska erbjudas nyanlända med utbildningsplikt bör avse lärarledd aktivitet.<sup>57</sup> Riksdagen har alltså pekat på vikten av vad de benämner som ”lärarledd aktivitet”. Begreppet lärarledd aktivitet definieras inte och kan möjligen också innebära ett tolkningsutrymme för kommunerna. Men propositionen understryker att vissa elever inom sfi är i behov av mer undervisningstid än de 15 timmar i veckan under en fyraveckorsperiod som gäller för sfi generellt.

Fjärrundervisning, alltså att elever och lärare är åtskilda i rum men inte i tid, är undervisning i skollagens mening. Likaså är distansundervisning, alltså när elever och lärare är åtskilda i både rum och tid, undervisning i skollagens mening.<sup>58</sup> Hur fjärr- eller distansundervisning får ske inom komvux i sfi är inte närmare reglerat, men av kursplanen för komvux i sfi framgår att undervisningen ska ”planeras och utformas tillsammans med eleven och anpassas till elevens intressen, erfarenheter, allsidiga kunskaper och långsiktiga mål”.<sup>59</sup> Vidare ansvarar hemkommunen för att det ska upprättas en individuell studieplan för varje elev. Planen ska innehålla uppgifter om den enskildes utbildningsmål och planerad omfattning av studierna.<sup>60</sup>

Respondenter i den här intervjustudien beskriver att vissa elever har varit tvungna att studera enskilt, bland annat i lärplattformar eller instruerats via filmer på internet, för att sedan ha kontakt med läraren via chatt vid behov av stöd.

<sup>53</sup> 1 kap. 3 § skollagen, i sin lydelse till den 2 januari 2023.

<sup>54</sup> 1 kap. 3 § skollagen, i sin lydelse från den 2 januari 2023.

<sup>55</sup> Prop. 2021/22:157 s. 111 f. Den 14 juni 2022, ett par månader efter att intervjuerna genomfördes röstade riksdagen igenom en ny definition av undervisning i skollagen. I den nya definitionen som träder i kraft den 2 januari 2023, avses i skollagen med undervisning: ”Processer som på lektioner eller vid andra lärtillfällen leds av lärare eller forskollärare mot mål som anges i förordningar och andra författningar som ansluter till denna lag och som syftar till utveckling och lärande genom att barn eller elever inhämtar och utvecklar kunskaper och värden.

<sup>56</sup> Den sammanhållna utbildningen ska rikta sig till sådana vuxna nyanlända som tar del av insatser som avses i lagen om ansvar för etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare och som på grund av kort utbildning inte bedöms kunna matchas mot arbete under tiden för insatserna.

<sup>57</sup> Prop. 2021/22:51. Riksdagen röstade ja till propositionen i oktober 2021 och lagändringarna träder i kraft den 1 augusti 2022.

<sup>58</sup> 1 kap. 3 § skollagen.

<sup>59</sup> Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2017:91) om kursplan för kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare.

<sup>60</sup> 20 kap. 8 § skollagen.

Utvecklingen som skett under pandemin vad gäller användningen av digitala verktyg och kommunikationstjänster tycks således ha satt frågan om vad undervisning inom sfi kan innebära i ett nytt ljus. Det upplevs finnas ett tolkningsutrymme för vad som kan anses vara ”processer under ledning av lärare” och i synnerhet handlar det om var gränsen går mellan tillfällen som eleven har studerat enskilt under pandemin och det som är distansundervisning i skollagens mening.

## **Elever har inte kunnat få den undervisning de har rätt till under pandemin**

Pandemin har inneburit ett exceptionellt läge för skolväsendet i allmänhet och sfi-undervisningen i synnerhet. Verksamheterna ombads att ställa om undervisningen till distans från en dag till en annan – även för elever som inte hade tillräckliga språkliga eller tekniska förutsättningar att ta del av sådan undervisning. I intervjuerna beskrivs att verksamheterna och lärarna ofta saknade teknisk utrustning, färdiga strategier och arbetssätt för att kunna genomföra undervisningen på det sätt som krävdes. Personalen har fått laga efter läge och behövt vara kreativa i sitt sätt att bedriva undervisning, vilket även Skolverket har uppmanat till när pandemin drabbat undervisningen som värst. Med tiden utvecklades arbetssätten och personalen ställdes inför avvägningar för att kunna ge eleverna den undervisning som var möjlig och som eleverna hade behov av. För elever inom studieväg 1 och 2 uppfattades det finnas i huvudsak två alternativ. Ett alternativ var att ge eleverna undervisning genom fjärrundervisning hemifrån i större grupper där talutrymmet var begränsat och tekniken utgjorde hinder för elevernas förutsättningar och möjligheter att ta till sig undervisningen och lärare att genomföra den. Ett annat alternativ var att erbjuda närundervisning i mindre grupper och att utöver det låta eleverna studera enskilt genom inspelat material och uppgifter i de digitala lärplattformarna med möjlighet att få enskilt stöd av läraren via chatt eller samtal. Samtliga av de intervjuade verksamheterna i den här studien valde det senare alternativet vilket också innebar att eleverna fick mindre undervisningstid eftersom lärarna behövde ha flera undervisningsgrupper. Lokalernas storlek och smittrisken, men även tillgången till och kostnaderna för sfi-lärare, försvårade verksamheternas möjligheter att fördubbla antalet undervisningsgrupper för att ge eleverna mer närundervisning. Lärarbristen är en utmaning som skolväsendet haft sedan tidigare, som i det här läget förstärktes. I valet mellan de båda alternativen bedömde de intervjuade verksamheterna att det var bättre att eleverna fick mindre tid men bättre kvalitet under de timmar som kunde erbjudas som närundervisning.

Den förändring i Folkhälsomyndighetens rekommendationer som skedde den 8 december 2020 som innebar att komvux skulle erbjuda distansundervisning när det var möjligt och när huvudmännen bedömde att det var lämpligt utifrån elevernas behov, tycks inte ha inneburit något direkt tydliggörande för verksamheterna. Respondenternas bild är att det var svårt att prioritera vilka elever som skulle få närundervisning i när en stor andel elever bedömdes ha

sådana behov, samtidigt som rekommendationer om att till exempel arbeta hemifrån, stanna hemma vid symtom och undvika trängsel fortfarande gällde. Detta gjordes i möjligaste mån, om än i olika utsträckning utifrån lokala utbrott, från sommaren och framför allt hösten 2020.

Det är dock tydligt att elever inom framför allt studieväg 1 och 2 i de intervjuade verksamheterna, inte har fått undervisning utifrån sina förutsättningar och behov<sup>61</sup> under stora delar av pandemin. Alla elever har inte kunnat få stöd och undervisning utifrån sina individuella utbildningsmål, behov och förutsättningar<sup>62</sup> eftersom elever som normalt sett hade behövt ha ett upplägg med närundervisning under två års tid under långa perioder har haft undervisning på distans, där närundervisning enbart varit inslag i mindre omfattning. Dessa elever har därför inte haft samma möjlighet att utveckla de kunskaper och färdigheter som de normalt sett skulle ha fått. Elever som har kort eller ingen utbildningsbakgrund har ofta behov av mer närundervisning och stöd än vad de intervjuade verksamheterna har kunnat erbjuda. Att studera enskilt i digitala lärplattformar är inte tillräckligt för de elever som inte har förutsättningar att ta del av sådan verksamhet. Det är därför viktigt att denna elevgrupp istället ges möjlighet att ta del av närundervisning och det stöd som de är i behov av. Precis som flera respondenter lyfter, är det avgörande för språkinläringen att vistas i miljöer där språket talas. Vid närundervisning är det lättare för eleverna att kommunicera och använda till exempel kroppsspråk och ansiktsuttryck för att göra sig förstådda. Skolverket bedömer därför, liksom flera rektorer och lärare framhållit i intervjuerna, att inte alla elever har fått den undervisning de har behov av fullt ut och därmed inte de undervisningstimmar de har rätt till. Vid ett eventuellt ökat intresse av distansutbildning efter pandemin, bör den flexibilitet som distansundervisning innebär därför vägas noggrant mot behovet av närundervisning för dessa elever. Det är också viktigt att elever får använda digitala verktyg på ett sätt som främjar kunskapsutveckling.<sup>63</sup>

Det är dock viktigt att understryka att det sannolikt inte enbart är färre undervisningstimmar som har påverkat elevernas kunskapsutveckling negativt under pandemin. Inte minst har isoleringen också påverkat elevernas möjligheter att utveckla, befästa och tillämpa sina kunskaper i svenska språket. Att många av eleverna dessutom bor i områden där svenska inte är majoritetsspråket är också en utmaning som förstärkts under pandemin. Vidare är det viktigt att påminna om att det även innan pandemin förekom utmaningar inom sfi. Till exempel avbröt nära hälften av kursdeltagarna sin kurs i sfi under 2019 och drygt hälften avslutade kursen med godkänt betyg.

Pandemin har inneburit ett exceptionellt läge där nya rekommendationer snabbt skulle implementeras i komvux verksamheter, samtidigt som de saknades färdiga arbetssätt och strategier. I detta läge tycks huvudmännen också ha tolkat

---

<sup>61</sup> Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2017:91) om kursplan för kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare.

<sup>62</sup> Förordningen (SKOLFS 2012:101) om läroplan för vuxenutbildningen. Se avsnitt 2 Övergripande mål och riktlinjer, under rubriken 2.1 kunskaper.

<sup>63</sup> Förordningen (SKOLFS 2012:101) om läroplan för vuxenutbildningen. Se avsnitt 2 Övergripande mål och riktlinjer, under rubriken 2.1 kunskaper.

skollagens krav på att undervisning ska ske under ledning av lärare på olika sätt. Detta har sannolikt bidragit till olika lösningar gällande hur undervisningen skulle bedrivas, vilket i sin tur har påverkat sfi-elevernas lika rätt till en god undervisning och möjligheterna att så snabbt som möjligt stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet.

# Referenser

## Författningar och förarbeten

- Folkhälsomyndighetens föreskrifter (HSLF-FS 2022:1) om ändring i Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:104) om allas ansvar att förhindra smitta av covid-19 m.m.
- Folkhälsomyndighetens föreskrifter (HSLF-FS 2022:2) om ändring i Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:87) om smittskyddsåtgärder mot sjukdomen covid-19.
- Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2020:80) Allmänna råd om utbildningar för vuxna.
- Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2020:12) om allas ansvar att förhindra smitta av covid-19 m.m.
- Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:104) om allas ansvar att förhindra smitta av covid-19 m.m.
- Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2022:14) om upphävande av Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:87) om smittskyddsåtgärder mot sjukdomen covid-19. Beslutade den 2 februari 2022.
- Förordningen (SKOLFS 2012:101) om läroplan för vuxenutbildningen.  
*har utbildningsplikt*
- Prop. 2021/22:157. *Tydligare krav på fristående förskolor, skolor och fritidshem med konfessionell inriktning.*
- Prop. 2021/22:51. *En sammanhållen utbildning för nyanlända som*
- Skollagen (2010:800).
- Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2017:91) om kursplan för kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare.

## Övriga publikationer

- Folkhälsomyndigheten (2020). Internt beslut. Diarienummer 01499–2020.
- Folkhälsomyndigheten (2021). Beslut om rekommendationer, ärendenummer 05039–2021.
- Folkhälsomyndigheten.se (2021a). *Vuxna kan återgå till undervisning på plats från den 1 juni*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2021/maj/vuxna-kan-aterga-till-undervisning-pa-plats-fran-den-1-juni/>. Hämtad 2022-08-31.
- Folkhälsomyndigheten.se (2021b). *Det här gäller kring covid-19 från 29 september*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2021/sep/det-har-galler-kring-covid-19-fran-29-september/>.



press/nyhetsarkiv/2021/september/det-har-galler-kring-covid-19-fran-29-september. Hämtad 2022-08-31.

Folkhälsomyndigheten.se (2021c). *Nya åtgärder för att begränsa spridning av covid-19*. Nya åtgärder för att begränsa spridning av covid-19 — Folkhälsomyndigheten (folkhalsomyndigheten.se). Hämtad 2022-08-31.

Folkhälsomyndigheten.se (2021d). *Flera nya åtgärder vidtas den 23 december när smittspridningen väntas öka*. Nya åtgärder för att begränsa spridning av covid-19 — Folkhälsomyndigheten (folkhalsomyndigheten.se). Hämtad 2022-08-31.

Folkhälsomyndigheten.se (2022a). *Fler åtgärder införs mot den ökade smittspridningen av covid-19*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2022/januari/flu-attgarder-infors-mot-den-okade-smittspridningen-av-covid-19/>. Hämtad 2022-08-31.

Folkhälsomyndigheten.se (2022b). *Pandemin med covid-19 går in i en ny fas*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2022/februari/pandemin-med-covid-19-gar-in-i-en-ny-fas/>. Hämtad 2022-08-31.

Regeringen.se (2020). *Kravet på distansundervisning lättas upp*. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/05/kravet-pa-distansundervisning-lattas-upp>. Hämtad 2022-08-31.

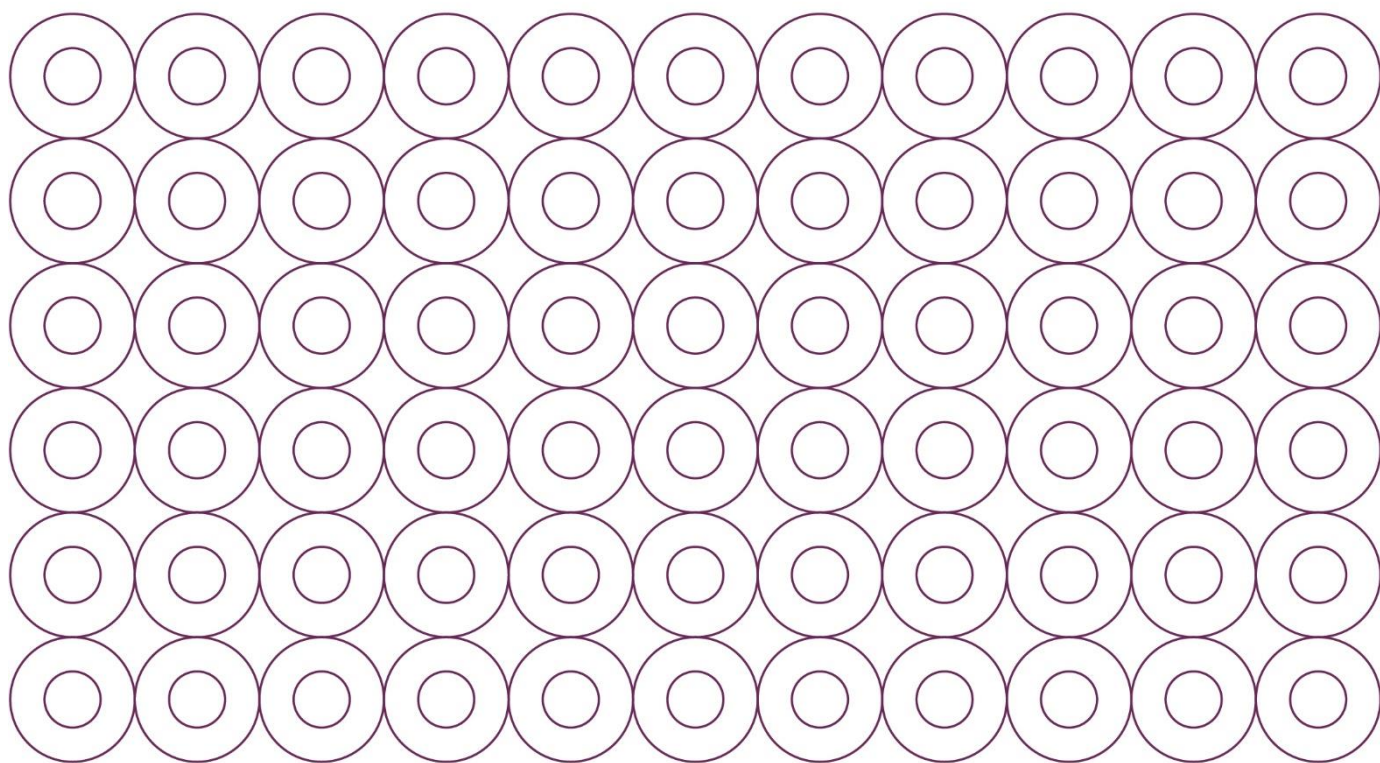
Skolinspektionen (2021). *Fjärr-och distansundervisning vid kommunal vuxenutbildning. Iakttagelser baserade på intervjuer med rektorer och elever från 54 verksamheter under covid-19-pandemin*.

Skolverket (2021) *Covid-19-pandemins påverkan på skolväsendet, Delredovisning 4 – Tema komvux*. Diarienummer: 2020:1056.

Skolverket (2022a). *Covid-19-pandemins konsekvenser för förskolan*. Rapport 2022:8.

Skolverket (2022b) *Kunskapstapp och betyg i gymnasieskolan under covid-19-pandemin*.

Skolverket (2022c). *Elever och studieresultat i kommunal vuxenutbildning 2021*. Diarienummer: 2022:874.



*Skolverket*

[www.skolverket.se](http://www.skolverket.se)